

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

GOZDOVI NA POKLJUKI

— ZBORNIK PRISPEVKOV —

GOZDOVI NA POKLJUKI
Zbornik prispevkov

ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE
LJUBLJANA 2023

GOZDOVI NA POKLJUKI, Zbornik prispevkov

Izdal in založil:
Zavod za gozdove Slovenije

Uredila:
Irena Mrak

Avtorji:
Andrej Arih, Blaž Černe, Andrej Gartner, Tina Komac,
Brigita Oblak, Franc Pogačnik

Fotografije:
arhiv JZ TNP, arhiv ZGS, Peter Čadež, Aleš Fevžer, Miha Marolt,
Irena Mrak, Brigita Oblak, Mija Ogrin, Anka Novak, Franc Pogačnik

Lektoriranje:
Zarja Frančiška Gošnik

Oblikovanje:
Sonja Eržen, Studio Aleja, d.o.o.

Tisk:
Demat, d. o. o.

Naklada: 300 izvodov

Ljubljana, november 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

630*1(497.4Pokljuka)(082)

GOZDOVI na Pokljuki : zbornik prispevkov / [avtorji Andrej Arih
... [et al.] ; uredila Irena Mrak ; fotografije arhiv JZ TNP ... et al.] . -
Ljubljana : Zavod za gozdove Slovenije, 2023

ISBN 978-961-6605-47-2
COBISS.SI-ID 172924163

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

GOZDOVI NA POKLJUKI

— ZBORNİK PRISPEVKOV —

.....
Projekt VrH Julijcev - Izboljšanje stanja vrst in habitatnih tipov v Triglavskem
narodnem parku sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni
razvoj in Republika Slovenija.

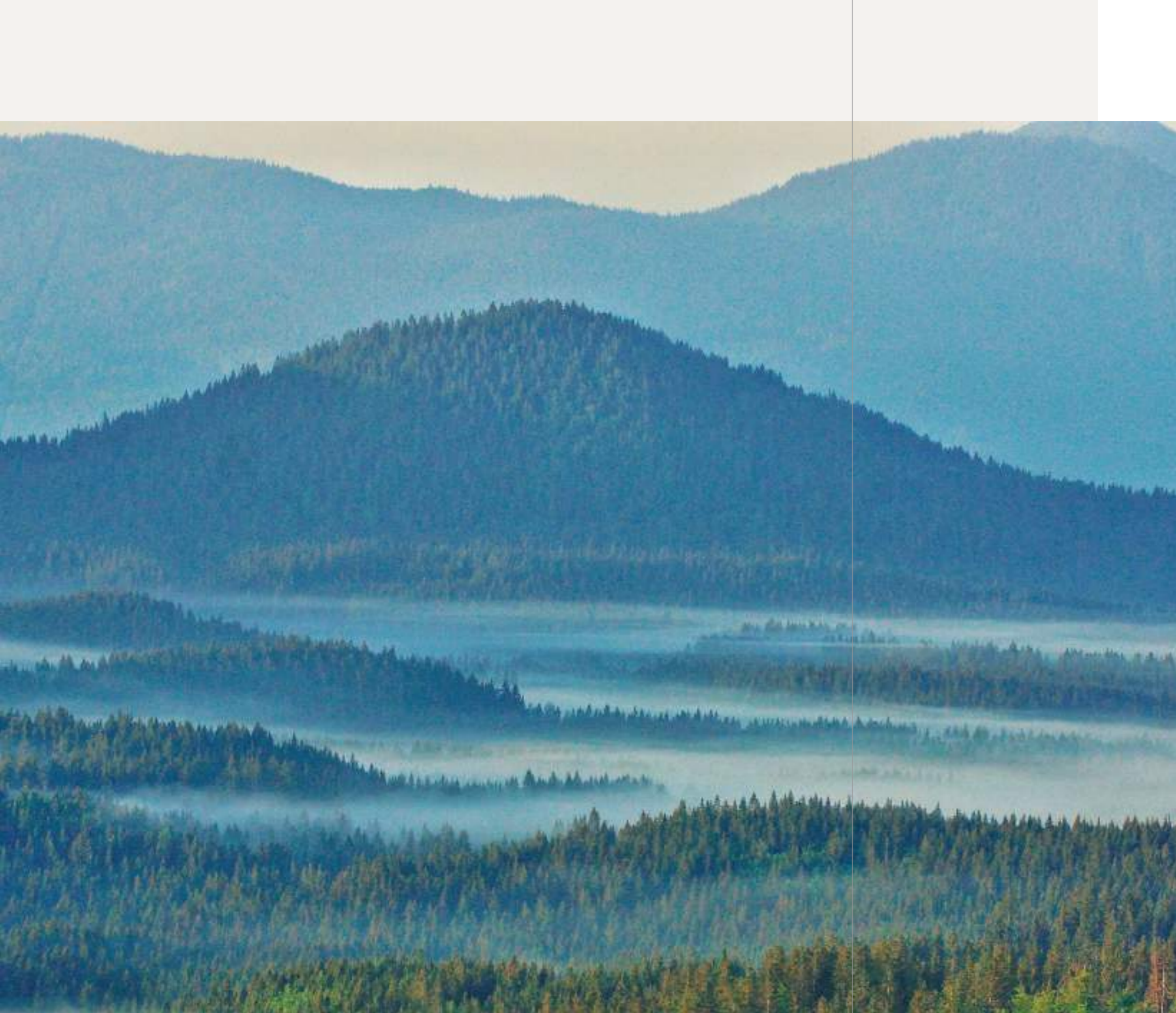

Kazalo

ANDREJ ARIH Ohranjanje narave in varovanje kulturne dediščine	9
TINA KOMAC Zgodovinski prikaz rabe prostora	35
ANDREJ GARTNER Gospodarjenje z gozdovi	45
BRIGITA OBLAK Gozdna infrastruktura in tehnološki vidiki gospodarjenja z gozdom na Pokljuki	53
BLAŽ ČERNE Živalski svet, upravljanje s prostoživečimi parklarji na območju Pokljuke	63
BRIGITA OBLAK Divji petelin – skrivnostni prebivalec pokljuških gozdov	73
FRANC POGAČNIK Pogled lastnika na gozdno-gospodarsko enoto Pokljuka in na projekt VrH Julijcev	79
Avtorji	84

ANDREJ ARIH

Ohranjanje narave in varovanje kulturne dediščine

Pokljuka je visoka kraška planota na vzhodnem obrobju Julijskih Alp. Pretežno gozdni prostor mestoma prekinjajo odprte barjanske površine in pašniki. Slednji so se iz tradicionalnega pašništva ponekod preusmerili v počitniški turizem, kot je na primer Goreljek. Kot celota predstavlja poključka planota izletniško, športno in rekreacijsko zaledje, tam se izvaja intenzivno gospodarjenje z gozdovi, navkljub močno spremenjeni drevesni sestavi pa so gozdovi izjemnega pomena kot prostor številnim varstveno pomembnim vrstam in redkim habitatom. Nasprotujoči si interesi tako ustvarjajo na Pokljuki različna navzkrižja med varstvenimi in razvojnim cilji.

Območje planote Pokljuke.

Varstvene kategorije in režimi varovanja

V upravljanje Triglavskega narodnega parka so vključeni temeljni cilji mednarodnih okolijskih in naravovarstvenih sporazumov, kot sta Konvencija o biološki raznovrstnosti (1996) in Konvencija o varstvu Alp (1995). Slednja med drugim prepoznavata, da naravni viri, vključno z gozdovi, niso neomejeni in je potrebno njihovo ohranjanje. Raba mora biti zato trajnostna in ne sme povzročiti zmanjšanja biotske pestrosti. Področje ohranjanja narave na ravni države celovito ureja Zakon o ohranjanju narave (1999). Z njim je določen splošni varstveni režim ohranjanja vrst, habitatnih tipov in ekosistemov, vključno z gozdovi. Opredeljuje kategorije območij ohranjanja narave ter daje osnovo za podrobnejšo opredelitev prepovedi in omejitev v okviru predpisov o zavarovanju širših zavarovanih območij, kot je tudi Zakon o Triglavskem narodnem parku (2010).

Gozdovi na Pokljuki so po predpisih ter drugih pravnih podlagah s področij ohranjanja narave in gozdov vključeni v različne varstvene kategorije z opredeljenimi varstvenimi režimi, pravili ravnanj in usmeritvami, ki so podrobneje predstavljeni v nadaljevanju.

.....
Smreka (*Picea abies*) je na planoti Pokljuka prevladujoča drevesna vrsta.

Preglednica 1: Zbirni podatki o posameznih varstvenih kategorijah na Pokljuki s površinami gozdov, vključenimi v posamezno kategorijo.

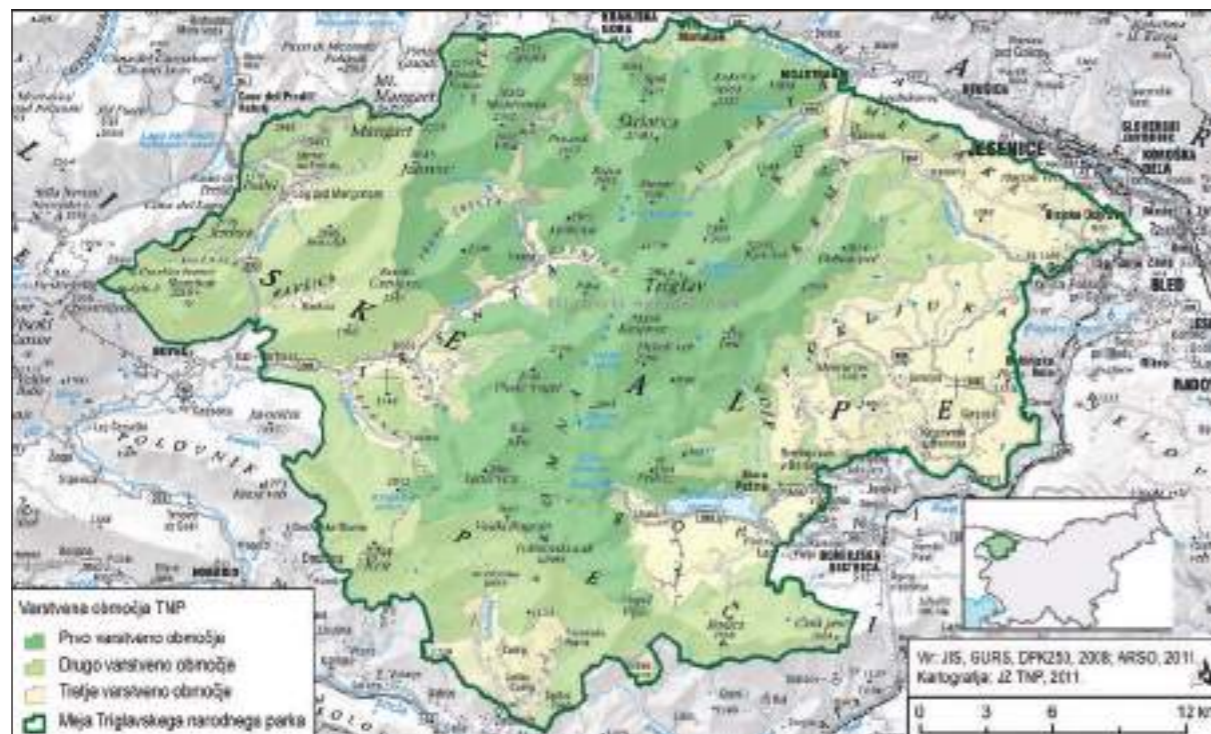
Varstvena kategorija	Površina [ha]		Površina gozdov [ha]*	
	Kategorija [ha]	Pokritost Pokljuke [%]	Pokljuka [ha]	Pokritost Pokljuke [%]
I. Zavarovano območje	83.982	100	4.877	100
Narodni park – 1. varstveno območje	31.488	8,03	362	7,42
Narodni park – 2. varstveno območje	32.412	34,09	1.714	35,14
Narodni park – 3. varstveno območje	20.082	57,88	2.801	57,44
II. Posebno varstveno območje (Natura 2000)	164.361	100	4.877	100
Posebno ohranitveno območje (POO, SAC)	75.716	16,49	844	17,30
Posebno območje varstva (POV, SPA)	116.431	100	4.877	100
III. Naravna vrednota	40.776	100	4.877	100
Naravna vrednota - geomorfološka	13.664	100	4.877	100
Naravna vrednota - geološka	54	1,05	27	0,55
Naravna vrednota - botanična	59	1,15	31	0,63
Naravna vrednota - zoološka	35	0,68	18	0,37
Naravna vrednota - hidrološka	58	1,13	29	0,59
Naravna vrednota - ekosistemska	20	0,39	9	0,18
IV. Ekološko pomembno območje	116.431	100	4.877	100
V. Varovalni gozd	25.533	1,78	694	14,4
VI. Biosferno območje (MAB) Julijske Alpe	195.725	100	4.877	100
MAB – osrednje območje	83.982	42,12	2.076	42,57
MAB – robno območje	111.743	57,88	2.801	57,43
VII. Kategorija IUCN	83.982	100	4.877	100
IUCN II – narodni park	63.900	42,12	2.076	42,57
IUCN IV – zavarovana krajina	20.082	57,88	2.801	57,43

* Pri prikazu površine gozdov je upoštevana tudi površina območja pasu ruševja.
 Vir: JZ TNP, 2023.

Zavarovana območja

Od leta 1981 je celotno območje poključke planote zaradi svoje varstvene pomembnosti vključeno v Triglavski narodni park, ob tem pa je do leta 2010 spadalo v robno območje. Po letu 2010 je bila površina Triglavskega narodnega parka razdeljena na tri varstvena območja z različnimi režimi varovanja in upravljanja z gozdovi, pri čemer pretežni del poključke planote spada v tretje (2.963 ha) in drugo (1.745 ha) varstveno območje, le v višjih predelih meji na prvo varstveno območje (411 ha). Celovito upravljanje zavarovanega območja in doseganje zakonsko opredeljenih ciljev temelji na Načrtu upravljanja TNP. Slednji med drugim podrobneje opredeljuje posamezne varstvene režime ter varstvene in razvojne usmeritve za področje gozdarstva.

Varstvena območja Triglavskega narodnega parka.

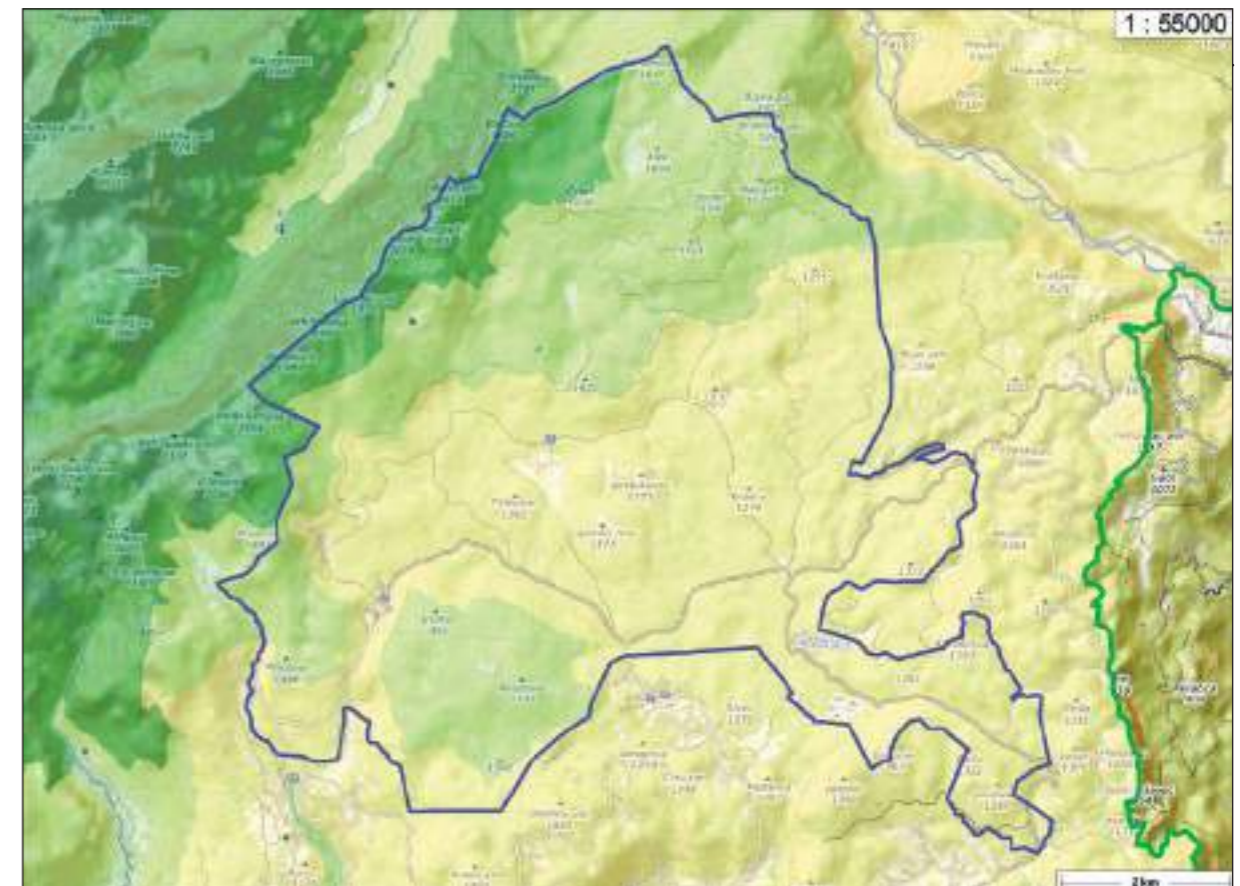

Vir: JZ TNP, 2021.

Prvo in drugo varstveno območje predstavljata osrednje območje Triglavskega narodnega parka in se po merilih IUCN uvrščata v upravljavsko kategorijo II – narodni park (2008). Površine v prvem varstvenem območju so prednostno namenjene doseganju ciljev varstva narave. Ekosistemi so v veliki meri prepuščeni naravnemu razvoju in procesom brez človekovih negovalnih, vzdrževalnih in drugih posegov. Dopusčena sta tradicionalna paša na urejenih pašnih planinah v visokogorju in ohranjanje s tem povezane kulturne dediščine. V drugem varstvenem območju je dopuščena tradicionalna raba naravnih virov zaradi izvajanja dejavnosti sonaravnega kmetijstva in gozdarstva ter

trajnostnega gospodarjenja z divjadjo in ribami. V njem se ohranja obstoječe stanje narave in kulturne dediščine vsaj v trenutni kakovosti. Preprečuje se uveljavitev novih obremenjujočih dejavnosti, ob upoštevanju razvoja dopuščenih dejavnosti pa se postopoma dosega namene prvega varstvenega območja. Tretje varstveno območje ustreza merilom IUCN upravljavske kategorije V – zavarovana krajina in je robno območje narodnega parka, namenjeno ohranjanju ter varovanju biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in kulturne dediščine ter izrazitih ekoloških, estetskih in kulturnih kakovosti krajine. Cilj tega območja je tudi ohranjanje poselitve ter spodbujanje trajnostnega razvoja, usklajenega s cilji narodnega parka.

Prikaz območja Poključke po varstvenih območjih.

Vir: JZ TNP, 2023.

Večnamenska vloga gozdov je v Triglavskem narodnem parku najbolj poudarjena ravno na Poključki, zato predstavlja usklajevanje različnih interesov po rabi prostora in naravnih virov izjemen izziv za vsa področja sektorskega načrtovanja. Poleg naravovarstvene in okoljevarstvene pomembnosti na skoraj celotnem območju enote poteka intenzivno gospodarjenje z gozdovi, izjemno obremenilne pa s tudi različne človekove dejavnosti, kot so šport in rekreacija, prireditve in tekmovanja, cestni in zračni promet ter vojaška usposabljanja.

Naravne vrednote

Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije. To so geološki pojavi, minerali in fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemski kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Po lastnostih jih delimo na različne zvrsti, kot so površinska ali podzemeljska geomorfološka, geološka, hidrološka, botanična, zoološka, ekosistemska, drevesna, oblikovana naravna vrednota in krajinska vrednota ter mineral in fosil. Varstvo naravnih vrednot se zagotavlja s prilagajanjem izvajanja posegov in dejavnosti tako, da se ne uničijo, poškodujejo ali bistveno spremenijo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto. Usmeritve za varovanje in omejitve, ki izhajajo iz režima varovanja, so za posamezno naravno vrednoto različne in so za tiste, povezane z gozdom in gozdnim prostorom, določene v gozdnogospodarskih načrtih.

Prikaz naravnih vrednot na območju Pokljuke.

Vir: JZ TNP, 2023.

Kot celota je planota Pokljuka opredeljena kot geomorfološka naravna vrednota državnega pomena, poleg tega pa so posamezna manjša območja na planoti prepoznana kot naravne vrednote še drugih zvrsti, ki so prikazane v Preglednici 1.2.

Preglednica 2: Naravne vrednote na območju Pokljuke in ocena stanja ohranjenosti

Evid. št.	Naravna vrednota	Površina [ha]	Kratka oznaka	Zvrst	Ocena stanja
42330	Brezno pri Medvedovi konti	–	brezno z veliko podzemeljsko dvorano na Pokljuki	geomorfp, zool	ohranjeno
232	Šijec	35,40	visoko barje zahodno od ceste Koprivnik – Pokljuka, severozahodno od Golega vrha na Pokljuki	bot, geol, zool, hidr	ohranjeno; posledica obiskaov so vidne pešpoti; z NU TNP je določeno kot mirno območje
572	Veliko Blejsko barje	19,97	visoko barje na Pokljuki, južno od Mrzlega studenca	geol, geomorf, bot, hidr, ekos	ohranjeno; občasno je še paša, barje se zarašča; z NU TNP je določeno kot mirno območje
573	Goreljek		visoko barje pri Goreljku na Pokljuki	bot, hidr, ekos	ohranjeno; ogroženo je zaradi bližine stavb in novih gradenj ter odlaganja odpadkov, paše in gospodarjenja z gozdom; z NU TNP je določeno kot mirno območje
1597	Mrzli studenec	2,51	nizko barje na Pokljuki	bot	ohranjeno; ogroža ga teptanje zaradi rekreacije
1598	Ribščica – povirno močvirje	2,28	povirno močvirje Ribščica na Pokljuki, jugovzhodno od Mrzlega studenca	hidr, bot	ohranjeno
1599	Malo Blejsko barje	1,62	visoko barje na Pokljuki, južno od Mrzlega studenca	geomorf, bot	ohranjeno
4299 OP	Srenjski pašnik – nahajališče fosilov		nahajališče triasnih školjk (halobije) na Pokljuki	geol	uničeno
5430	Pokljuka – planota	13.482	visoka kraška planota z značilnimi kraškimi pojavi	geomorf, (geomorfp)	ohranjeno; stihijski razvoj turizma in rekreacije, intenzivno gospodarjenje z gozdovi
5433	Medvedova konta	33,45	udornica velikih dimenzij na Pokljuki	geomorf	ohranjeno
41316	Jama 1 na Pokljuki	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 1
41317	Jama 2 na Pokljuki	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 1

Evid. št.	Naravna vrednota	Površina [ha]	Kratka oznaka	Zvrst	Ocena stanja
44819	Brezno 1 na Mesnovcu	NA	poševno ali stopnjasto brezno	geomorfp	režim: 3
46112	Brezno na Mesnovcu	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 3
44340	Rudniški rov	NA	vodoravna jama	geomorfp	režim: 3
41318	Jama 3 na Pokljuki	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 3
50617	Zob časa	NA		geomorfp	režim: 3
50620	A+P-1	NA		geomorfp	režim: 3
46113	Brezno na Jerebikovcu	NA	brezno	geomorfp	režim: 3
46114	Brezno pri Jerebikovcu	NA	brezno	geomorfp	režim: 3
50618	EPP-2	NA		geomorfp	režim: 3
50638	EPP-1	NA		geomorfp	režim: 3
50631	Mala jama Za Poljanico	NA		geomorfp	režim: 3
50396	Evklidova piščal	NA		geomorfp	režim: 3
50644	Šahtulja	NA		geomorfp	režim: 3
50645	Vikino brezno	NA		geomorfp	režim: 3
50647	Brezno šolski primer	NA		geomorfp	režim: 3
41319	Jama 4 na Pokljuki	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 3
50662	Jama 7 na Pokljuki	NA		geomorfp	režim: 3
41321	Jama 6 na Pokljuki	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 3
41320	Jama 5 na Pokljuki	NA	brezno, jama	geomorfp	režim: 3

Vir: JZ TNP, 2023.

LEGENDA: Zvrst: Zool. – zoološka; Bot – botanična; Geol – geološka; Hidr – hidrološka; Ekos – ekosistemska; Geomorf – geomorfološka; Geomorf - geomorfološka podzemeljska; Ocena stanja: režim 1 – zaprte jame; režim 3 – odprte jame s prostim vstopom

Ekološko pomembna območja

Ekološka pomembna območja (EPO) so površine habitatnih tipov, njihovih delov ali večjih ekosistemskih enot, ki skupaj z zavarovanimi območji in območji Natura 2000 gradijo ekološko omrežje in s tem pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Raba prostora in naravnih virov v EPO se načrtuje usmerjeno ter ob podpori različnih finančnih programov spodbuja izvajanje potrebnih varstvenih ukrepov.

EPO Julijske Alpe s skupno površino 116.108 ha vključuje tudi celotno območje Pokljuke in skupaj z območji Natura 2000 varuje strnjen gozdni prostor smrekovih gozdov skupaj z visokimi barji.

Gozdovi s posebnim namenom in varovalni gozdovi

Po predpisih o gozdovih so gozdovi v Triglavskem narodnem parku uvrščeni v kategoriji gozdov s posebnim namenom (29.258 ha) in varovalnih gozdov (18.464 ha). V večini gozdov s posebnim namenom je gospodarjenje z njimi dovoljeno, vključno s tistimi na Pokljuki. Le manjši severni in severozahodni robni del poključke planote, ki leži v prvem varstvenem območju, predstavljajo varovalni gozdovi, posebna kategorija varstva gozdov. Zaradi alpskih pokrajinskih značilnosti, kot so konfiguracija terena, obilne padavine, večji nagibi in višje nadmorske višine, so stalno ogroženi zaradi plazov in erozije, zato je varovalna vloga na velikem delu gozdnega prostora izjemno poudarjena. V to kategorijo so vključeni gozdovi na strmih obronkih ali bregovih voda; gozdovi v hudourniških območjih, ki zadržujejo preneglo odtekanje vode in zato varujejo zemljišča pred erozijo in plazovi; gozdni pasovi, ki varujejo gozdove in zemljišča pred vetrom, vodo, zameti in plazovi; gozdovi v kmetijski in primestni krajini z izjemno poudarjeno funkcijo ohranjanja biotske raznovrstnosti ter gozdovi na zgornji meji gozdne vegetacije. Gospodarjenje z varovalnimi gozdovi je tu prilagojeno krepitvi varovalne vloge gozda. Krčitve oziroma spremembe rabe teh gozdov praviloma niso dovoljene, mogoče so le nekatere izjeme na podlagi dovoljenja ministrstva. Na Pokljuki ni razglašanih gozdnih rezervatov.

Prikaz varovalnih gozdov na območju Pokljuke.

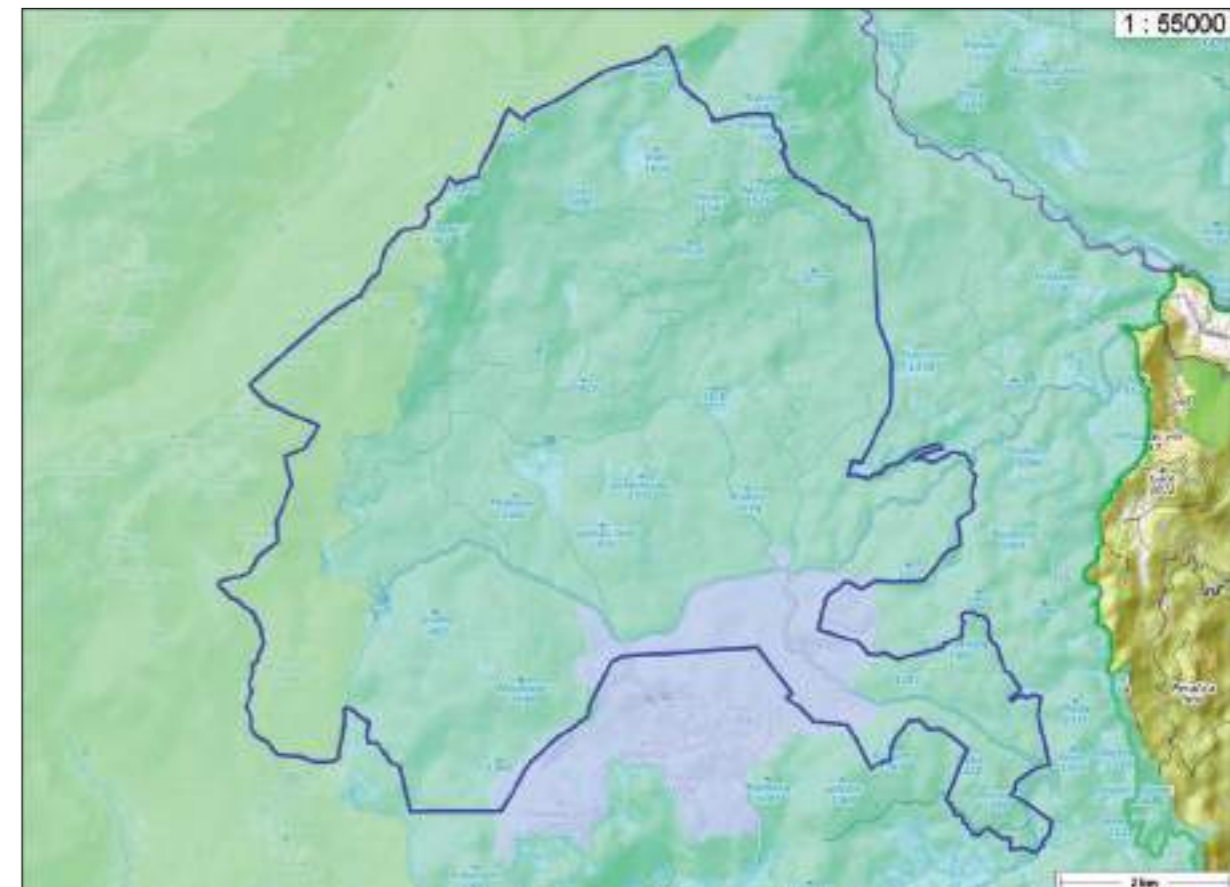
Vir: JZ TNP, 2023.

Posebno varstveno območje ali območje Natura 2000

Posebno varstveno območje ali območje Natura 2000 je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja ptic in drugih živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov. Posebna varstvena območja tvorijo evropsko ekološko omrežje Natura 2000, države članice pa jih morajo vzpostaviti na osnovi Direktive o pticah (1979) – posebna območja varstva (POV) – in Direktive o habitatih (1992) – posebna ohranitvena območja (POO).

Površina poključke planote je v evropsko ekološko omrežje območij Natura 2000 vključena s tremi območji, in sicer s POO Julijske Alpe, POO Poključka barja in POV Julijci. Posamezno območje Natura 2000 ima opredeljene kvalifikacijske vrste in habitatne tipe, ki se prednostno varujejo na določeni lokaciji. Zanje so določeni varstveni cilji in dejavnosti, ki jih je treba dosegati in izvajati. Kvalifikacijske vrste in habitatni tipi, vezani na gozdni prostor Pokljuke, so prikazani v preglednici 3.

Posebna varstvena območja – območja Natura 2000 na Pokljuki predstavljajo dve posebni ohranitveni območji (POO) in eno posebno območje varstva (POV).

Vir: JZ TNP, 2023.

Preglednica 3: Na gozdni prostor Pokljuke vezane kvalifikacijske vrste in habitatni tipi posebnih ohranitvenih območij (POO) ter posebnega območja varstva (POV)

EU koda	Ime habitatnega tipa / vrste	Kvalifikacijski HT / vrsta	Stanje HT / vrste	Pritiski in grožnje
POO JULIJSKE ALPE (SI3000253)				
Habitatni tipi				
9410	kisloljubni smrekovi gozdovi od montanskega do subalpinskega pasu (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)	DA	U1 (2019)	vremenske ujme, suša, podlubniki, podnebne spremembe, nepremišljeni posegi
4070*	ruševje z vrstama <i>Pinus mugo</i> in <i>Rhododendron hirsutum</i> (Mugo-Rhododendretum hirsuti)	DA	FV (2008) FV (2013) FV (2019)	turizem, šport, prostočasne dejavnosti
91K0	ilirski bukovi gozdovi (<i>Fagus sylvatica</i> (<i>Aremonio Fagion</i>))	DA	FV (2008) FV (2013) U1 (2019)	podnebne spremembe, vnos rastišču neprimernih drevesnih vrst
Vrste				
1902	lepi čeveljc (<i>Cypripedium calceolus</i>)	DA	FV (2008) FV (2013) FV (2019)	športne, turistične in rekreacijske dejavnosti, nezakonit odvzem osebkov iz narave, naravni procesi
1361	navadni ris (<i>Lynx lynx</i>)	DA	U2 (2008) U2 (2013) U2 (2019)	kmetijska dejavnost, prometna infrastruktura, nezakonit lov, parjenje v sorodstvu
1354	rjavi medved (<i>Ursus arctos</i>)	DA	FV (2008) FV (2013) FV (2019)	kmetijska dejavnost, prometna infrastruktura, sprememba rabe prostora, neprimerno odlaganje gospodinjstev odpadkov
1167	veliki pupek (<i>Triturus carnifex</i>)	DA	U1 (2013) U1 (2019)	kmetijska dejavnost, prometna infrastruktura, spreminjanje vodnega režima, vnos tujerodnih vrst v vodna okolja, onesnaževanje voda, spreminjanje vodnih teles, naravni sukcesijski procesi, medvrstni odnosi, podnebne spremembe
1193	hribski urh (<i>Bombina variegata</i>)	DA	U1 (2013) U1 (2019)	izguba malih krajinskih elementov, izločanje posamičnega drevja, goloseki, prometna infrastruktura, spreminjanje vodnega režima, izkoriščanje vodnih virov, izsuševanje in sprememba rabe mokrišč, vnos tujerodnih vrst v vodna okolja, rastlinske in živalske bolezni, onesnaževanje voda, spreminjanje vodnih teles, naravni sukcesijski procesi, medvrstni odnosi, podnebne spremembe
1927	zrnasti kapucar (<i>Stephanopachys substriatus</i>)	DA	XX (2013) XX (2019)	odstranjevanje mrtvega in propadajočega drevja, neprimerno gospodarjenje z gozdovi, ukrepi nadzora nad škodljivimi organizmi v gozdnem prostoru
1308	širokouhi netopir (<i>Barbastella barbastellus</i>)	DA	FV (2013) U1 (2019)	odstranjevanje mrtvega in propadajočega drevja

EU koda	Ime habitatnega tipa / vrste	Kvalifikacijski HT / vrsta	Stanje HT / vrste	Pritiski in grožnje
POO POKLJUŠKA BARJA (SI3000278)				
Habitatni tipi				
91D0	barjanski gozdovi	DA	U1 (2019)	nezadostno poznavanje razširjenosti in stanja, neprimerne tehnike sečnje in spravila, prometnice, gozdna paša, pretiran obisk, podnebne spremembe, naravne sukcesije
7110*	aktivna visoka barja	DA	U1 (2008) U1 (2013) U1 (2019)	športne, turistične in rekreacijske dejavnosti, vnos karbonatov, soli in hranil, kmetijska in gozdarska dejavnost
7140	nizka barja, prehodna barja in izviri	DA	FV (2008) FV (2013) FV (2019)	športne, turistične in rekreacijske dejavnosti, vnos karbonatov, soli in hranil, kmetijska in gozdarska dejavnost
7230	bazična nizka barja	DA	U2 (2008) U2 (2013) U2 (2019)	neprimerna kmetijska dejavnost, spreminjanje vodnega režima, športne, turistične in rekreacijske dejavnosti
POV JULIJCI (SI5000019)				
Vrste				
A223	koconogi čuk (<i>Aegolius funereus</i>)	DA	F (2019)	neprimerno gospodarjenje z gozdovi
A091	planinski orel (<i>Aquila chrysaetos</i>)	DA	S (2019)	opuščanje kmetijske dejavnosti pašništva, športne, turistične in rekreacijske dejavnosti
A104	gozdni jereb (<i>Bonasa bonasia</i>)	DA	D (2019)	prevoz lesa, prometna infrastruktura, športne, turistične in rekreacijske dejavnosti
A236	črna žolna (<i>Dryocopus martius</i>)	DA	UNK (2019)	izločanje starega, mrtvega in propadajočega drevja, goloseki
A103	sokol selec (<i>Falco peregrinus</i>)	DA	S (2019)	športne, turistične in rekreacijske dejavnosti
A217	mali skovik (<i>Glaucidium passerinum</i>)	DA	UNK (2019)	neprimerno gospodarjenje z gozdovi
A241	triprsti detel (<i>Picooides tridactylus</i>)	DA	D (2019)	izločanje starega, mrtvega in propadajočega drevja, goloseki, naravne ujme
A409	ruševjec (<i>Tetrao tetrix</i>)	DA	UNK (2019)	športne, turistične in rekreacijske dejavnosti
A108	divji petelin (<i>Tetrao urogallus</i>)	DA	D (2019)	različne človekove dejavnosti v gozdnem prostoru, prometna infrastruktura, športne, turistične in rekreacijske dejavnosti
A320	mali muhar (<i>Ficedula parva</i>)	DA	UNK (2019)	različne človekove dejavnosti v gozdnem prostoru, neprimerno gospodarjenje z gozdovi, izločanje starega, mrtvega in propadajočega drevja
A234	pivka (<i>Picus canus</i>)	DA	UNK (2019)	goloseki
A220	kozača (<i>Strix uralensis</i>)	DA	I (2019)	neznano

Vir: JZ TNP, 2023.

LEGENDA: Stanje HT/vrste: U1 – neugodno – nezadostno stanje; U2 – neugodno – nezadostno stanje; FV – ugodno stanje; XX – stanja ni bilo mogoče oceniti; **Stanje HT/vrste pri pticah:** I – naraščajoč trend; S – stabilen trend; D – padajoč trend; F – nihajoč trend; UNK – neznan trend

Na Pokljuki so prisotni še nekateri drugi gozdni habitatni tipi, ki so sicer prepoznani kot varstveno pomembni, a niso kvalifikacijski za območja Natura 2000 v Triglavskem narodnem parku.

Preglednica 4: Varstveno pomembni gozdni habitatni tipi na Pokljuki, ki niso kvalifikacijski za posebna varstvena območja v Triglavskem narodnem parku.

EU koda	Ime habitatnega tipa	Kvalifikacijski HT	Stanje HT	Pritiski in grožnje
Habitatni tipi				
9110	srednjeevropski kisloljubni bukovi gozdovi	NE	U1 (2019)	spremenjena vrstna sestava, dolgotrajna degradacija tal zaradi nekdanjega steljarjenja, žled, vetroolomi
9420	alpski macesnovi gozdovi	NE	/	požari, gozdna paša, plazovi, sečnja okoli visokogorskih planin

Vir: JZ TNP, 2023.

Upravljanje območij Natura 2000 se izvaja s posebnim programom upravljanja, ki ga sprejme Vlada RS in v okviru katerega se podrobneje določijo varstveni cilji, potrebni ukrepi, pristojni sektorji in odgovorni nosilci. Varstvo gozdnih habitatnih tipov in vrst v območjih Natura 2000 se v veliki meri zagotavlja z gozdnogospodarskim načrtovanjem. Gospodarjenje z gozdovi na pretežnem delu poključke planote se tako načrtuje z GGN (Gozdnogospodarskim načrtom) Gozdnogospodarske enote Pokljuka.

Način preteklega gospodarjenja s poključskimi gozdovi se kaže v močno spremenjeni drevesni sestavi s praktično popolno prevlado smreke. Slednja je naravno prisotna v barjanskih gozdovih in kisloljubnih smrekovih gozdovih od montanskega do alpskega pasu. Oba navedena gozdna habitatna tipa sta v neugodnem stanju, predvsem zaradi temperaturnih sprememb in ekstremnih dogodkov, kot so naravne ujme in širjenje podlubnikov. Po napovedih naj bi bili prav smrekovi gozdovi tisti, ki jih bodo v prihodnosti najbolj prizadele podnebne spremembe.

Sonaravni koncept gospodarjenja z gozdovi v veliki meri zagotavlja ugodno stanje kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov. Imajo pa nekatere vrste in habitatni tipi, kot so detli, gozdne kure in manjšinski habitatni tipi, posebne zahteve, ki narekujejo različne prilagoditve gospodarjenja. To so na primer puščanje odmrle lesne mase, časovne in prostorske prilagoditve gospodarjenja ter oblikovanje ekocelic in mirnih območij. Takšni ukrepi presežajo obveze veljavne zakonodaje s področja gozdarstva. Financiranje teh ukrepov se načrtuje iz nacionalnih sredstev in je pripravljeno v okviru Programa razvoja podeželja.

Mirna območja

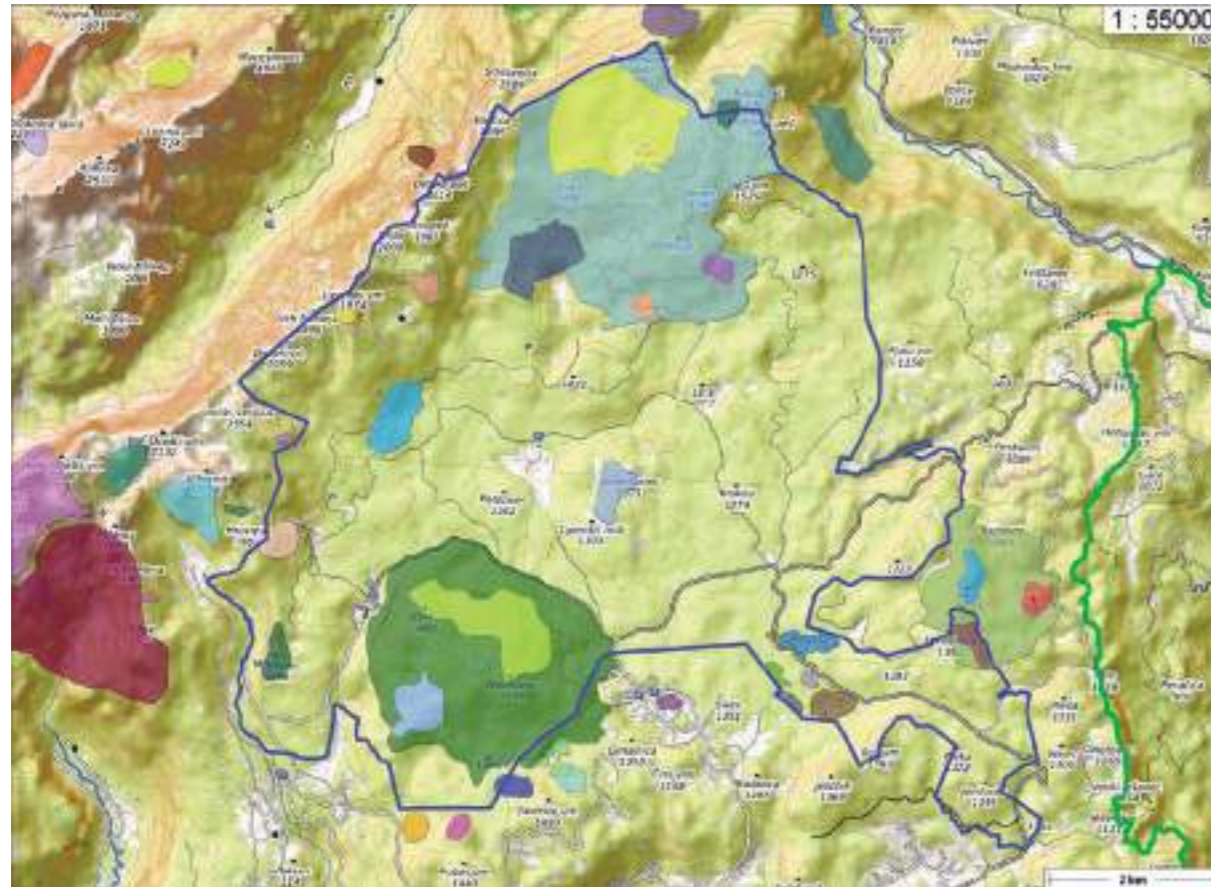
Mirna območja so površine v Triglavskem narodnem parku, ki so ključnega pomena za ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst. Določena so z Načrtom upravljanja TNP in predstavljajo orodje za izločitev ali omilitev škodljivih posledic človekovega delovanja na naravo. Predstavljajo tiste dele naravnega okolja, v katerih se pojavljajo konflikti med človekovimi dejavnostmi ter osnovnimi potrebami vrst in habitatnih tipov. V mirnih območjih so zato človekove dejavnosti, kot so planinstvo, turno smučanje, kolesarjenje, jadrno padalstvo, zračni promet, kmetijstvo in gozdarstvo, časovno in prostorsko prilagojene tako, da so motnje v naravi čim manjše. Trenutno je z Načrtom upravljanja TNP opredeljenih 138 mirnih območij, namenjenih varstvu soške postrvi, ruševca, planinskega orla, visokih in nizkih barij, gamsa, divjega petelina in belke. To so predvsem območja razmnoževanja, gnezdenja, prehranjevanja in mirovanja živali, na katerih lahko moteča človekova dejavnost prekine ustaljeno upravljanje navedenih življenjskih funkcij.

Pokljuka je za divjega petelina (*Tetrao urogallus*) najpomembnejše območje v Triglavskem narodnem parku.

Varstveni pomen območja Pokljuke se med drugim izkazuje z večjim številom mirnih območij, s katerimi se zagotavlja potrebno varstvo divjemu petelinu, ruševcu in tudi barjanskim površinam. Na teh površinah se človekove dejavnosti, moteče za živali in občutljive ekosisteme, odpravljajo z uvajanjem prostorskih ali časovnih omejitev. To lahko dosežemo tako, da se obiskovalci gibljejo strogo na vzpostavljenih poteh in ne uporabljajo brezpotij. Da uvedba takšnih omejitev doseže svoj namen, morajo biti taka območja jasno označena v prostoru, k učinkovitosti ukrepa pa pomembno prispevata tudi redna objava priporočil za obiskovalce in organizacija različnih izobraževalnih ali ozaveščevalnih dogodkov.

Prikaz mirnih območij na planoti Pokljuka

Vir: JZ TNP, 2023.

Na tematskih informacijskih tablah so obiskovalcu Pokljuke na voljo informacije o mirnih območjih in potrebnih prilagoditvah dejavnosti.

Za obiskovalca Pokljuke so mirna območja v prostoru označena z opozorilnimi tablicami.

Preglednica 5: Mirna območja na Pokljuki in pravila ravnanj, določena z Načrtom upravljanja TNP.

Koda	Ime	Površina (ha)	Vrsta / habitatni tip	Prilagoditve dejavnosti
133	Klek – širše območje	761,3	divji petelin, ruševcec	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP
81	Bratova peč	6,9	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija 18 – prepoved uporabe motornih vozil in vožnje z njimi od 1. marca do 1. junija
65	Zmrzlica	52,1	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija 18 – prepoved uporabe motornih vozil in vožnje z njimi od 1. marca do 1. junija
82	Medvedovec, Goše	5,5	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija 18 – prepoved uporabe motornih vozil in vožnje z njimi od 1. marca do 1. junija
90	nad Planino Velika raven	1,4	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
74	Za lesom	8,9	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
110	Pri Rupah	35,7	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 12 – popolna prepoved helikopterskih letov 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
111	Krašca	16,2	divji petelin	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP 12 – popolna prepoved helikopterskih letov
115	Miščovec	15,1	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 12 – popolna prepoved helikopterskih letov 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
114	Jerebikovec	21,3	divji petelin	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP 08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
134	Mesnovec – širše območje	404,7	divji petelin	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP 13 – izvajanje helikopterskih letov po vnaprej določenem usklajenem terminskem načrtu

Koda	Ime	Površina (ha)	Vrsta / habitatni tip	Prilagoditve dejavnosti
112	Mesnovec – Visoko	94,9	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 12 – popolna prepoved helikopterskih letov 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
113	Lemovce	32,5	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 12 – popolna prepoved helikopterskih letov 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
122	Javorov vrh	10,0	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
71	Kokošinjica	23,4	divji petelin	08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika
129	Klek	161,4	ruševcec	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP 08 – popolna omejitev dostopa na območje od 1. marca do 1. julija, razen s predhodnim soglasjem JZ TNP in v spremstvu naravovarstvenega nadzornika 15 – prepoved izvajanja gozdarske dejavnosti od 1. marca do 1. julija
77	Planina Brda	9,0	ruševcec	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP 05 – prepoved turne smuke 13 – izvajanje helikopterskih letov po vnaprej določenem usklajenem terminskem načrtu
86	Mrežce	2,8	ruševcec	01 – hoja in uporaba izključno označenih obstoječih planinskih poti, mulatjer ali tistih poti, katerih uporabo dovoli JZ TNP 05 – prepoved turne smuke
132	Z od Blejskega barja	0,9	visoko barje	07 – popolna celoletna omejitev dostopa na območje ali njegove rabe
126	Blejsko barje	14,1	visoko barje	07 – popolna celoletna omejitev dostopa na območje ali njegove rabe
127	Golenberca	4,0	visoko barje	07 – popolna celoletna omejitev dostopa na območje ali njegove rabe
131	S od Golenberce	3,8	visoko barje	07 – popolna celoletna omejitev dostopa na območje ali njegove rabe
125	Šijec	14,9	visoko barje	07 – popolna celoletna omejitev dostopa na območje ali njegove rabe
130	S od Šijca	2,9	visoko barje	07 – popolna celoletna omejitev dostopa na območje ali njegove rabe

Vir: JZ TNP, 2023.

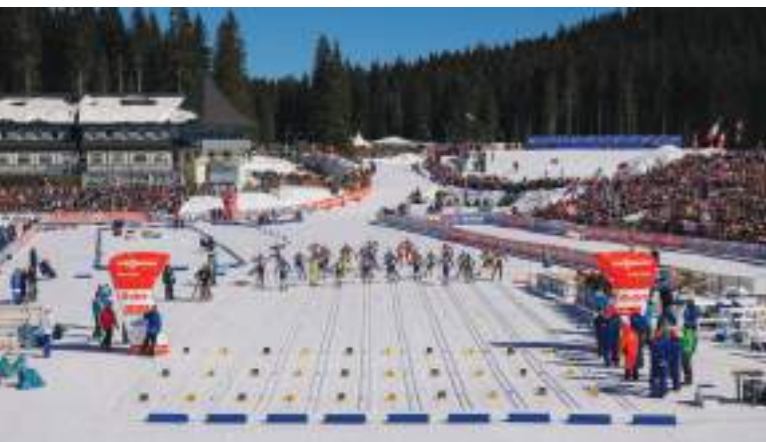
Prilagajanje športnih dejavnosti na Pokljuki

Na območju Rudnega polja na Pokljuki je bil v obdobju med letoma 2008 in 2010 zgrajen Športni center Triglav Pokljuka, namenjen vrhunskim športnim tekmovanjem v biatlonu in smučarskem teku ter pripravam tekmovalcem. Na Rudnem polju se odvijajo aktivnosti Slovenske vojske, intenzivno pa poteka tudi gospodarjenje z gozdovi. Z vzpostavljeno infrastrukturo ter zaradi dobre in enostavne dostopnosti širšega območja Rudnega polja je slednje tudi cilj številnih obiskovalcev, ki s svojim ravnanjem in izvajanjem različnih dejavnosti vplivajo na različne segmente okolja. Problematici so hrup cestnega in zračnega prometa ter zvočnih naprav, množičnost obiska organiziranih dogodkov, svetlobno onesnaženje, odpadki, uporaba brezpotij, nabiralništvo, poškodbe vegetacije in različne oblike vznemirjanja živali.

Največji vplivi tovrstnih pritiskov zadevajo populacijo divjega petelina, z izvajanjem omilitvenih ukrepov pa se posledice človekove dejavnosti skuša preprečiti ali vsaj omiliti. Nekateri izmed njih se uresničujejo z aktivnostmi projekta VrH Julijcev, pri čemer je zaradi velikega števila deležnikov in interesov po rabi prostora predhodna uskladitev izjemno zahtevna. Zahteve omilitvenih ukrepov Občinskega prostorskega načrta Občine Bohinj med drugim vključujejo:

- časovne prilagoditve izvajanja gozdarske dejavnosti, puščanje večje količine odmrlih dreves,
- umestitev zapornic za omejitve nenamenske uporabe gozdnih prometnic, ki potekajo skozi ali v bližini mirnih območij za divjega petelina,
- celovito uveljavitev potrebnih varstvenih ukrepov v mirnih območjih,
- izvajanje ukrepov časovnega, prostorskega ali količinskega omejevanja motornega prometa, vključno s parkiranjem,
- poudarjeno ozaveščanje obiskovalcev in drugih uporabnikov prostora o pomenu mirnih območij,
- časovno omejevanje organiziranih dogodkov v obdobju največje občutljivosti divjega petelina na vznemirjanje,
- umirjanje prometa z uvedbo hitrostnih omejitev na državni cesti,
- določitev preletnih koridorjev za zračni promet.

Rudno polje na Pokljuki je med drugim prizorišče svetovnih prvenstev v biatlonu in drugih velikih tekmovanj.

Varstvo kulturne dediščine

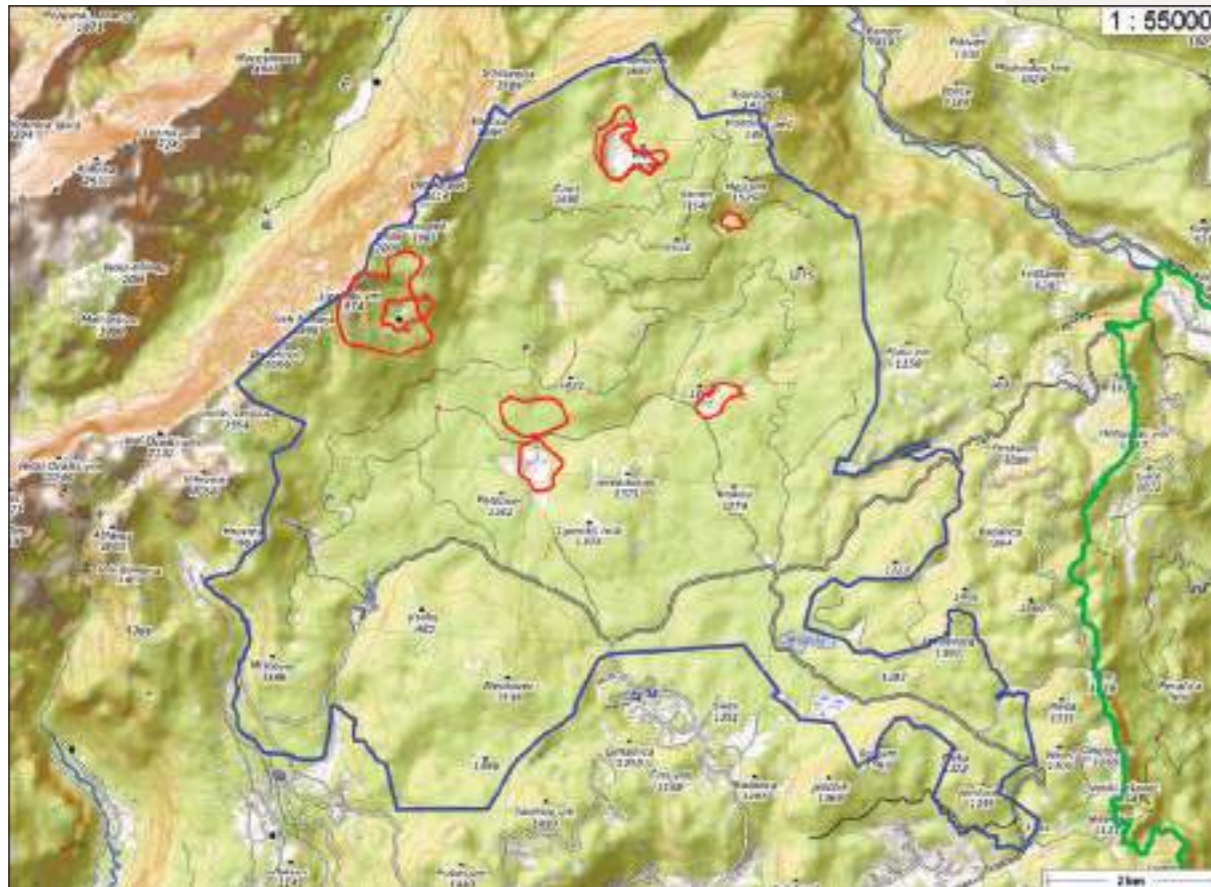
Triglavski narodni park je bil ustanovljen s ciljem in namenom, da se poleg ohranjanja narave z ohranjenimi ekosistemi in naravnimi procesi ter biotsko raznovrstnostjo varujejo tudi kakovost in pestrost krajin ter kulturna dediščina, hkrati pa se omogoča ustrezna kakovost življenja prebivalcem narodnega parka. To območje so najbolj zaznamovale tradicionalne dejavnosti, kot so rudarstvo, fužinarstvo, oglarstvo, planinsko pašništvo s predelavo mleka, lov in gozdarstvo, in so sooblikovale prepoznavno kulturno krajino.

Formalno se kulturna dediščina deli na materialno in nesnovno, materialno pa sestavljata premična in nepremična. V vsakdanjem življenju je ločevanje posameznih vrst dediščine pogosto nesmiselno in nemogoče, saj so vse med sabo neločljivo povezane. Načine varstva kulturne dediščine ter pristojnosti pri njenem varstvu določa Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008). Načrt upravljanja TNP pa podaja še dodatne usmeritve za celostno ohranjanje kulturne dediščine na območju narodnega parka. Te so splošne ter posebne za vsako vrsto kulturne dediščine. Največja pozornost se namenja varstvu nepremične kulturne dediščine. Celotno območje narodnega parka je namreč vpisano v register nepremične kulturne dediščine kot samostojna enota dediščine: Julijske Alpe – Triglavski narodni park (EID 1-07593), znotraj njega pa se nahajajo še dodatne enote, ki jih je skoraj 400. Z vpisom v register nepremične kulturne dediščine posamezna enota še ne pridobi varstvenega režima. Ta se določa v drugih postopkih: z razglasitvijo za kulturni spomenik, določitvijo varstvenega območja dediščine ali opredelitvijo varstvenega režima v prostorskih aktih. V primeru Pokljuke so to Občinski prostorski načrti Občin Bohinj, Bled in Gorje.

Planina Klek

Prikaz enot iz registra nepremične kulturne dediščine na območju Pokljuke.

Vir: JZ TNP, 2023.

Za varstvo premične dediščine so pristojni državni oziroma pooblašeni muzeji, poleg tega pa še zasebni muzeji, verske skupnosti, društva, podjetja in posamezniki. Pristojni muzej v Občini Bohinj je Gorenjski muzej, v Občinah Bled in Gorje muzeji radovljiške občine, v vseh občinah pa ima pristojnost na področju arheologije Gorenjski muzej. Državno javno službo varstva nesnovne dediščine opravljajo Koordinator varstva nesnovne dediščine (Slovenski etnografski muzej), državni in pooblašeni muzeji ter ZVKDS. Največ lahko za varstvo vseh vrst dediščine naredijo nosilci znanj in veščin, lastniki objektov in zemljišč ter drugi posamezniki, ki s to dediščino živijo.

Preglednica 6: Enote na ožjem območju Pokljuke, ki so vpisane v register nepremične kulturne dediščine.

Ime	EID*	Zvrst	Tip	Pravni režim varstva
Julijske Alpe – Triglavski narodni park	1-07593	Kulturna krajina	Kulturna krajina	Območje dediščine
Pokljuka – Planina Javornik	1-14208	kulturna krajina	naselbinska dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Planina Lipanca	1-14630	kulturna krajina	naselbinska dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Planina Kranjska Dolina	1-14209	kulturna krajina	naselbinska dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Planina Meja dolina	1-14631	kulturna krajina	naselbinska dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Planina Klek	1-14249	kulturna krajina	naselbinska dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Spominska plošča padlim planincem na Planini Lipanca	1-13196	spominski objekti in kraji	memorialna dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Spominska plošča boju 2. čete Gorenjskega odreda	1-13205	spominski objekti in kraji	memorialna dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Grob s spomenikom Andreja Prešerna na Planini Meja dolina	1-13197	spominski objekti in kraji	memorialna dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Spominsko znamenje pastirčkoma na Planini Klek	1-13195	spominski objekti in kraji	memorialna dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Grob Jožeta Finžgarja	1-13204	spominski objekti in kraji	memorialna dediščina	območje dediščine
Pokljuka – spominska plošča pod Lipanskim vrhom	1-15943	spominski objekti in kraji	memorialna dediščina	območje dediščine
Pokljuka – Arheološko najdišče na Medvedovcu	1-13090	arheološka najdišča	arheološka dediščina	registrirano arheološko najdišče
Pokljuka – Naselbina na Planini Lipanca	1-13092	arheološka najdišča	arheološka dediščina	registrirano arheološko najdišče
Pokljuka – Arheološko območje na Planini Klek	1-13091	arheološka najdišča	arheološka dediščina	registrirano arheološko najdišče

EID = Enotna identifikacija dediščine

Vir: JZ TNP, 2023.

Literatura in viri:

Direktiva 2009/147/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prostoživečih ptic (UL L št. 20 z dne 26. 1. 2010, str. 7), zadnjič spremenjena z Direktivo Sveta 2013/17/EU z dne 13. maja 2013 o prilagoditvi nekaterih direktiv na področju okolja zaradi pristopa Republike Hrvaške, 2010. UL L št. 158 z dne 10. 6. 2013, str. 193.

Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst (UL L št. 206 z dne 22. 7. 1992, str. 7), zadnjič spremenjena z Direktivo Sveta 2013/17/EU z dne 13. maja 2013 o prilagoditvi nekaterih direktiv na področju okolja zaradi pristopa Republike Hrvaške, 1992. UL L št. 158 z dne 10. 6. 2013, str. 193.

Gregorc, T., Nekrep, I., Rozman, R., Berce, T., Hladnik, P., Hönigsfeld Adamič, M., 2014. Presoja sprejemljivosti vplivov plana na varovana območja za posege, dejavnosti in ravnanja na območju Rudnega polja na Pokljuki. Strokovna študija. Lutra, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine, Ljubljana. 84 str.

IUCN Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, Published 2 October 2008.

Izboljšanje stanja vrst in habitatnih tipov v Triglavskem narodnem parku – VrH Julijcev, 2019. Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj.

JZ TNP, 2012. Izhodišča za načrt upravljanja Triglavskega narodnega parka. Gozdarstvo. Bled: Javni zavod Triglavski narodni park.

Kogovšek, T., Danev, G., Krajčič, D., 2011. Ukrepi upravljanja z Naturo 2000 v slovenskem gozdarstvu. Gozdarski vestnik, 69/2011, št. 1, Ljubljana.

Kutnar, L., Kobler, A., 2011. Prediction of Forest Vegetation Shift Due to Different Climate-Change Scenarios in Slovenia. Šumarski list, 135, 3–4: 113–126.

Ministrstvo za kulturo, 2023. Muzeji in premična dediščina. Spletni vir: <https://www.gov.si/teme/muzeji-in-premicna-dediscina/>

Ministrstvo za kulturo, 2023. Nepremična dediščina. Spletni vir: <https://www.gov.si/teme/nepremicna-dediscina/>

Ministrstvo za kulturo, 2023. Nesnovna dediščina. Spletni vir: <https://www.gov.si/teme/nesnovna-dediscina/>

Odlok o občinskem prostorskem načrtu Občine Bled, 2014. Uradno glasilo slovenskih občin, št. 34/2014 in spremembe

Odlok o občinskem prostorskem načrtu Občine Bohinj, 2016. Uradni vestnik Občine Bohinj, št. 4/16, 11/16 in 4/17.

Odlok o občinskem prostorskem načrtu Občine Gorje, 2014. Uradno glasilo slovenskih občin, št. 12/14, 19/15 in 12/22

Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot, 2004. Uradni list RS, št. 111/04, 70/06, 58/09, 93/10, 23/15 in 7/19.

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020, 2015. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Program upravljanja območij Natura 2000 (2015–2020), 2015. Potrjen s sklepom Vlade RS št. 00719-6/2015-13 z dne 9. 4. 2015.

Register nepremične kulturne dediščine Slovenije, 2023. Spletni vir: <https://geohub.gov.si/ghapp/giskd/>

Uredba o Načrtu upravljanja Triglavskega narodnega parka za obdobje 2016–2025, 2016. Uradni list RS, št. 34/16.

Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000), 2004. Uradni list RS, št. 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12, 33/13, 35/13 – popr., 39/13 – odl. US, 3/14, 21/16, 47/18.

Uredba o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom, 2005. Uradni list RS, št. 88/05, 56/07, 29/09, 91/10, 1/13, 39/15 in 191/20.

Uredba o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah, 2004. Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08 – odl. US, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14, 64/16 in 62/19.

Zakon o gozdovih, 1993. Uradni list RS, št. 30/93, 56/99 – ZON, 67/02, 110/02 – ZGO-1, 115/06 – ORZG40, 110/07, 106/10, 63/13, 101/13 – ZDavNepr, 17/14, 22/14 – odl. US, 24/15, 9/16 – ZGGLRS in 77/16.

Zakon o ohranjanju narave, 2010. Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 61/06 – ZDru-1, 8/10 – ZSKZ-B, 46/14, 21/18 – ZNOrg, 31/18, 82/20, 3/22 – ZDeb, 105/22 – ZZNŠPP in 18/23 – ZDU-10).

Zakon o ratifikaciji Konvencije o biološki raznovrstnosti, 1996. Uradni list RS-MP, št. 7/96.

Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu Alp – Alpske konvencije, 1995. Uradni list RS-MP, št. 19/95.

Zakon o Triglavskem narodnem parku, 1981. Uradni list SRS št. 17/8a in 18/81.

Zakon o Triglavskem narodnem parku, 2010. Uradni list RS št. 52/10, 46/14 – ZON-C, 60/17, 82/20 in 18/23.

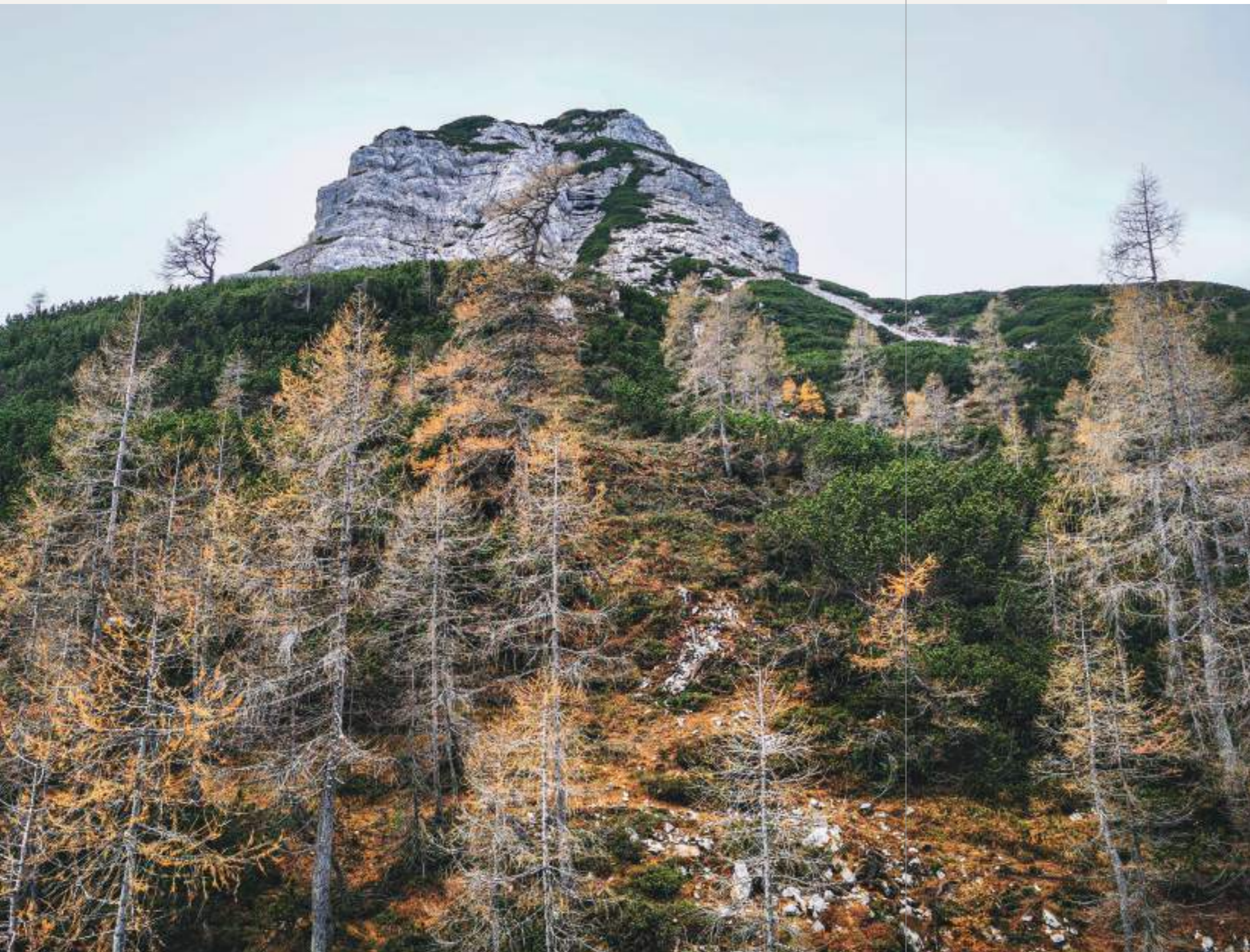
Zakon o varstvu kulturne dediščine Slovenije, 2008. Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZNOrg

ZGS OE Bled, 2006. Gozdnogospodarski načrt Gozdnogospodarske enote Pokljuka 2006–2015, Štev. 02-04/06. Bled: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.

ZGS OE Bled, 2017. Gozdnogospodarski načrt Gozdnogospodarske enote Pokljuka 2016–2025, Štev. XXXY. Bled: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.

ZRSVN, 2013. Poročanje po 17. členu Direktive o habitatih. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

ZRSVN, 2018. Poročanje po 17. členu Direktive o habitatih. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

TINA KOMAC

Zgodovinski prikaz rabe prostora

Pokljuka je planota, ki zaradi svoje lege in naravnih danosti že tisočletja spada med pomembna območja človekove dejavnosti. V tem prispevku na Pokljuko gledamo v širšem smislu, ne le po njenih naravnih mejah, ampak z vidika rabe prostora, zato vanjo umeščamo tudi prehodna območja, kot je planina Uskovnica. Značaj površja teh območij ter raba prostora sta podobna in povezana z ožjim delom planote Pokljuka, kot jo obravnavamo v drugih prispevkih. Natančen opis vseh preteklih človekovih dejavnosti na izbranem območju je v kratkem prispevku nemogoč, zato predstavljamo le tiste najbolj ključne.

Današnji izgled Pokljuke odraža tesno prepletenost naravnih razmer in človekovih dejavnosti, ki segajo daleč v zgodovino, so prisotne danes in bodo tudi v prihodnje.

Zgodnji uporabniki in obiskovalci Pokljuke

Arheologija visokogorja se v slovenskih Alpah intenzivno razvija od sredine 90. let prejšnjega stoletja in preučuje predvsem naslednje vidike – kdaj in v kakšnih bivališčih je človek tam bival, s katerimi gospodarskimi dejavnostmi se je ukvarjal, kako se je prilagajal na okolje in kako je nanj vplival ter kakšni so bili stiki z dolino. Sledi svojega dela, ki jih danes preučujejo arheologi in drugi raziskovalci, opazimo pa jih lahko vsi pozorni obiskovalci, so za sabo pustili predvsem rudarji, oglarji in pastirji, ki so v sredogorju in visokogorju iskali in našli primerne pogoje za svoje delo in začasno bivanje. Hkrati pa so gorske predele, predvsem prelaze, prečili starodavni alpski prehodi.

Vse opisano velja tudi za Pokljuko, kjer so bila med drugimi odkrita naslednja arheološka najdišča: **Planina Lipanca** (poznana bronasta doba, starejša železna doba; sledovi stare železarske dejavnosti), **Medvedovec** (ostanki starejše poselitve iz železne dobe z opaznimi sledovi starega železarstva – rudne jame, peči ipd.), **Planina Klek** (sledovi poznoantične poselitve ali pašnika in arheološke ostaline do konca 19. stoletja, edini ohranjeni rudarski stavbi v Julijskih Alpah), **Blejska konta** (najdba bronaste sulice iz obdobja 13.–11. stol. pr. n. št., antična zvončka, območje površinskih rudnih jam).

.....
Poznoantična zaponka s
planine Klek

Pred omenjenim obdobjem intenzivnejših raziskav so se na Pokljuki dogajale tudi nekatere verjetno naključne najdbe, opravljali pa so tudi posamezne arheološke raziskave (najdba bronastodobnega bodala na Planini Lipanca l. 1880 in kamnite sekire v neopredeljenem obdobju sta bila na primer povod za sondiranje, torej testno arheološko izkopavanje na širšem območju Planine Lipanca l. 1954 z najdbami poznosrednjeveške keramike in drugimi najdbami verjetno iz starejše železne dobe na bližnji jasi Nove kočje nad Lipanco).

Rudarjenje in oglarjenje

Ko govorimo o rudarjenju v Julijskih Alpah, imamo v mislih predvsem kopanje železove rude, ki je v tem prostoru najpomembnejša med rudninami. Med železovimi rudami je najbolj kakovosten bobovec, črnorjave barve in prepoznavne gladko zaobljene oblike, kopali pa so tudi rjav in rdečkasto rjav limonit in t. i. primarno rudo. Ponekod na Pokljuki je železova ruda ležala na površju ali v gruščnati plasti debeline do 1,5 m, zato je bilo nabiranje in kopanje tam dokaj preprosto. Na drugih predelih, kot so deli Gorjuš in Kleka, pa je bil bobovec skrit globlje, do 10 m pod površjem. Tam je bilo kopanje bolj zahtevno in nevarno, saj so se kopači po ozkih in slabo zavarovanih navpičnih jaških spuščali v rove, ki so se razvejili v vodoravni smeri.

Tudi v srednjem in novem veku je bila Pokljuka s svojimi bogatimi najdišči kakovostne železove rude pomembno rudarsko območje, saj je bila takrat največje oskrbovalno zaledje za fužine v Bohinju, Radovni in Mojstrani. Poleg železove rude so v fužine odvažali tudi oglje, pridelano na pokljuških kopiščih. Zapis Zige Zoisa, takratnega lastnika fužinskih podjetij na Javorniku, v Bohinjski Bistrici in Stari Fužini, nam dajejo vpogled v delo in socialne razmere fužinarjev s konca 18. stoletja. Na Gorjušah, ki so bile glavni

.....
Železna ruda bobovec

O izjemno močni prisotnosti rudarjenja med drugim priča podatek, da je bilo v arhivskih virih samo za območje Gorjuš najdenih 138 poimenovanih rudarskih kopov.

rudni revir bistriških fužin, so kopači v težkih in nevarnih razmerah kopali rudo, pozimi pa so vozniki predhodno stehano rudo na vprežnih saneh zvozili do fužin. Tudi oglje so večinoma prevažali pozimi, v vrečah, naloženih na ročnih in vprežnih saneh. Bohinjski delavci so rudarili in oglarili v času, ko niso imeli drugih kmetijskih opravil. Delo kopačev je bilo tako slabo ovrednoteno, da je sam Zois priznal, da se za tak zaslužek ne bi pogodil noben tuj rudar ali kopač. Bohinjski kopači so imeli nekaj pridelka ali dohodka tudi od kmetijstva in so si tako zagotovili skromno preživetje.

Ostanki oglarjenja in rudarjenja so na Pokljuki vidni še danes. Površinsko nabiranje oziroma kopanje železove rude bobovca je za sabo pustilo plitve rudne jame in okrogle kolobarne nasipe, ki jih zlahka zamenjamo za naravne vrtače ali druge kraške oblike površja. Navpične jaške, po katerih so kopači dostopali do vodoravnih rudarskih rovov, pa sta prekrila vejevje in tenka plast gozdne ruše, kar je nevarno za krave, ki se tam pasejo. Ponekod so še dobro vidna stara kopišča, kot na širšem območju Mrzlega studenca, kjer je bilo pred 2. sv. vojno naselje oglarjev ali kopiščarjev ter glavno zbirališče in skladišče oglja. Tudi sledi bivališč, ki so si jih postavljali rudarji in oglarji v različnih obdobjih, so nekje še vidne. Ohranili so se tudi posamezni deli tlakovanih cest, po katerih so prevažali oglje in rudo.

.....
Ostanki rudnih jam

Gozdarstvo

Danes je Pokljuka, tako kot drugi deli narodnega parka, močno gozdnata. V preteklih obdobjih pa se je njena podoba ves čas spreminjala in bila bistveno drugačna od današnje. Človek je za svoje potrebe ves čas posegal v gozdne površine, v poznem srednjem veku pa je njegov vpliv na naravni razvoj gozdov postal največji. Takrat je prebivalstvo namreč hitro naraščalo, kar je v alpskem prostoru pomenilo, da je bilo treba pridobivati nove obdelovalne površine. Začeli so z obsežnim izsekavanjem in požiganjem gozdov, tako v dolinah kot gorskem svetu. Ogromne površine gozdov so bile izsekane tudi za potrebe železarstva, saj so za taljenje železove rude in obdelovanje železa potrebne velike količine drv in oglja. Močno izsekavanje v tem obdobju je med drugimi pomenilo, da se je morala tudi železarska oziroma fužinarska dejavnost sproti prilagajati na takratne razmere. Zgovoren je podatek, da je dal leta 1789 Žiga Zois, lastnik fužinskih podjetij na Javorniku, v Bohinjski Bistrici in Stari Fužini, zamenjati stare peči, ki so delovale le na trdo, bukovo oglje, z novimi, visokimi pečmi, ki so delovale na mešanico mehkega in trdega oglja. Razlogi za menjavo peči so bili pomanjkanje bukovega lesa v bohinjskih gozdovih, vse večji stroški za izdelavo in prevoz bukovega oglja ter hkrati zadostne količine lesa za mehko oglje – smreke in jelke.

Intenzivno izsekavanje gozdov za potrebe fužinarstva se je zaključevalo v 19. stoletju. V začetku tega stoletja se je že začelo načrtno gospodarjenje z gozdovi in sočasno varovanje narave. Do konca 19. stoletja pa so ugasnile tudi vse bohinjske fužine. Danes se je uveljavilo sonaravno in večnamensko gospodarjenje z gozdovi, obiskovalci pa si Pokljuko verjetno težko zamislijo brez prostranih smrekovih gozdov.

Planinsko pašništvo

Naselitev alpskega prostora v takem obsegu, kot se je pojavljala skozi zgodovino vse do sedanjosti, ne bi bila možna brez premišljene rabe zemljišč in rabe naravnih dobrin, kamor spada tudi planinsko pašništvo. Živinoreja se je v Julijskih Alpah uveljavila kot glavna agrarna panoga, saj so tam za poljedelstvo pogoji manj ugodni. Izredno bogata planšarska tradicija z večstopenskim sistemom paše in košnje se je razvila predvsem v Bohinju, nič manj pomembna pa ni bila tudi za druge kraje.

V splošnem velja, da so višje ležeče planine, ki so pogosto na stičišču gozdnega in travniškega visokogorskega pasu, kar je olajšalo gospodarsko rabo obeh delov tako za pridobivanje lesa kot za pašo, starejšega nastanka od nižjih planin. Na Pokljuki to velja za Planino Lipanca, Planino Brda (Jastrebica) in Planino Klek. Mlajše, senožetne planine, ki so namenjene paši in košnji, so bile že zgodaj razparcelirane in so last posameznikov, za razliko od visokih planin, ki so v skupni lasti. Vprašanje, ali so planine v neprekinjeni uporabi že od njihove prvotne vzpostavitve, (še) ni povsem potrjeno ali ovrženo.

Z vidika rabe zemljišč na Pokljuki je zanimiv primer bohinjskih senožetnih planin Uskovnica in Na Šeh (danes AS Srednja vas v Bohinju). Tam so nekoč poleg paše in košnje obdelovali tudi njive, na katerih so sejali rž, ječmen, oves pa tudi malo pšenice, uspevalo je zelje, sadili so krompir in sadno drevje, največ češenj. Nekoč so bile to najvišje ležeče njive v Bohinju, saj so segale do višine 1.250 m. Na primerljivi višini na Goreljku pa poljščine ne uspevajo. Razlog je v mikroklimi, ki je povezana z oblikovanjem površja s številnimi kotanjami, v katerih se tudi v poletnih, predvsem pa zimskih nočeh nabere shlajen zrak, ki zniža temperaturo.

Na jugovzhodnem robu poključke planote sta se iz nekdanjih planin razvili danes stalno poseljeni bohinjski vasi Koprivnik in Gorjuše – prva iz češnjanske pašne srenje, druga iz nomenjske. Stalna poselitev je tam sovpadala z obdelovanjem senožeti in planinskih njiv. V večini so to počeli kmetje, »dolinci«, ki so si začasno bivanje tam postavljali hišice ter gospodarska poslopja.

Planine so izjemna dediščina, tako z vidika kulturne krajine in stavbarstva kot tudi vseh znanj in veščin, povezanih z njihovim nastankom in razvojem, ter delom pastirjev, planšarjev oziroma majerjev in majeric. Danes se v večini opušča njihova prvotna (kmetijska) raba, planine se zaraščajo, številni planšarski objekti so marsikje že spremenili svojo namembnost in zunanje oblikovanje, kar močno kazi podobo te izjemne krajine.

.....
Planina Zajavornik
leta 1986
 Hrani arhiv Gorenjskega muzeja

Prostočasne aktivnosti – pohodništvo, turizem, zimski športi

Pokljuka je za obiskovalce zanimiva in dostopna celo leto, v vseh letnih časih. Je namreč primeren prostor za pohodnike ali planince, ki lahko izbirajo med potmi različnih dolžin in zahtevnosti, ali pa si to mesto izberejo le kot izhodišče za višje vrhove. Veliko je nabiralcev gob, gozdnih sadežev in zelišč. Tja se v kopnih mesecih odpravljajo kolesarji in rolkarji, pozimi pa obiskovalce pritegnejo urejene tekaške proge, biatlonsko središče in manjša smučišča.

Turizem na planinah (in tudi na Pokljuki) ni nov pojav, je pa v sedanosti zaradi lahke (prometne) dostopnosti, nasploh večje mobilnosti ljudi, privlačnosti naravne in kulturne krajine, trendov v turizmu in drugih razlogov neperimerljivo številčnejši. Planine so začele privabljati turiste – ne le kot dnevne obiskovalce, pohodnike, ampak s prenočitvami tudi izven planinskih koč – že pred drugo svetovno vojno, v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Takrat so nekatere pastirske stanove ali hišice začeli najemati in kupovati tujci oz. ne-domačini.

Porast turistične dejavnosti je povezan s prometno dostopnostjo. Največje strnjeno območje turizma je nekdanja koprivniška planina Goreljek, ki je danes predvsem turistično in vikendaško naselje. Goreljek je bil s cesto najprej povezan z blejsko dolino, po 2. svetovni vojni pa še z bohinjsko. Tam je bil v tridesetih letih dvajsetega stoletja zgrajen prvi hotel, ki je bil med vojno požgan, po vojni pa je bil zgrajen novi Šport hotel. Postavljale so se počitniške hišice oz. vikendi, podjetja so gradila počitniške domove. Podobno se je dogajalo tudi na planini Uskovnica. K lažji dostopnosti uporabnikov tega prostora je prispevala tudi ureditev številnih gozdnih cest po Pokljuki, ki so bile prvotno namenjene upravljanju z gozdovi.

Obisk Poključke se od začetkov turizma do danes močno povečuje. Za lažjo predstavo o prometni obremenitvi tega prostora v sedanosti navajam podatke z naprav za štetje prometa, ki sta bili po naročilu Občine Bohinj uporabljeni v najbolj obremenjenih mesecih (121 dni, od začetka junija do konca septembra) leta 2021. Prvi števec, nameščen na začetku ceste na planino Uskovnica pri Srednji vasi, je pokazal, da je cesto v smer planine prevozilo 9.372, v smer vasi pa 9.532 vozil. Drugi števec, nameščen na severnem delu planine Uskovnica, pa je v istem obdobju naštel 7.923 in 6.992 vozil, ki so prihajala na planino oziroma odhajala v smer Rudnega polja.

Občini Bled in Bohinj sta bili po številu prenočitev v letu 2022 med prvimi petimi občinami v Sloveniji, s skupno 682.325 nočitvami, v Občini Gorje pa je bilo še dodatnih 15.561 nočitev.

Za posredovanje podatkov se zahvaljujem Darinki Maraž Kikelj iz Občine Bohinj.

Zaključek

Pokljuka je že dolgo časa primeren prostor za pridobivanje naravnih virov, izvajanje različnih gospodarskih dejavnosti ter preživljanje prostega časa. Človek je z opisanimi dejavnostmi, tako tistimi tradicionalnimi kot sodobnejšimi, vplival na podobo te planote.

Tradicionalna raba, opisana v zgornjih poglavjih, pa ni sooblikovala le tega (fizičnega) prostora, ampak se zrcali tudi v ledinskih imenih, torej v poimenovanjih ledinskih enot, kot so travniki, polja, pobočja, gozdovi, močvirja itd. Te so lahko poimenovane po temeljnih naravnih značilnostih (npr. U Žrévo, Na Mvákah), človekovih posegih in rabi (npr. Zgórnje kopíše), lahko pa odražajo tudi lastništvo (npr. Kocjánčova dolina). Določena ledinska imena so se v sedanosti ohranila in se še vedno uporabljajo, tudi če je vmes prišlo do spremembe rabe zemljišč in imena ne odražajo več prvotnega razloga za njihovo poimenovanje. Ledinska imena so naša nesnovna kulturna dediščina in so v nekaterih primerih še eden od zadnjih ostankov našega spomina na pretekla obdobja zgodovine.

Prostočasne dejavnosti na Pokljuki so povezane s prometnimi obremenitvami, ki zahtevajo trajnostne rešitve.

Literatura in viri:

Bizjak, J., 2006. Spreminjanje kulturne krajine ter dvajsetletne izkušnje pri varovanju in ohranjanju stavbne dediščine v Triglavskem narodnem parku (1983–2003). V: Lukan Klavžer, T. (ur.). Spreminjanje kulturne krajine in stavbne dediščine v Triglavskem narodnem parku zaradi opuščanja kmetijske dejavnosti: Zbornik mednarodnega posveta, Bled, 4. december 2003. Razprave in raziskave: strokovna knjižnica Triglavskega narodnega parka. Bled, Triglavski narodni park, 12.

Bizjak, J., 2018. Raziskave o prvih rudarjih v visokogorju Julijskih Alp. V: Menegalija, T. (ur.). Acta Triglavensia. Bled, Triglavski narodni park. št. 6: 5–26.

Bizjak, J., Ogrin, M., Šolar, M., 2010. Železna pot. Sledi človeka na območju vzhodnih Julijskih Alp od bronaste dobe do zgodnjega srednjega veka. Bohinjska Bistrica, Gorenjski muzej.

Budkovič L., Kozorog E., Matijašič D., Poljanec A., 2015. Zgodovinski pregled rabe gozdov. V: Poljanec, A. (ur.). Gozdovi v Triglavskem narodnem parku: Ekologija in upravljanje. Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive vire, Biotehniška fakulteta; Bled, Triglavski narodni park.

Cevc, T., 1992. Bohinj in njegove planine: Srečanja s planšarsko kulturo. Radovljica, Didakta.

Flu led: Kulturni portal ledinskih in hišnih imen. Spletni vir: <https://maps.flurnamen.at/>.

Geršič, M., Zorn, M., 2016. Odsev naravnih nesreč v zemljepisnih imenih – nekaj primerov iz Zahodnih Karavank in zahodnih Kamniško-Savinjskih Alp. V:

Horvat, J., 2006. Arheološke raziskave v slovenskem visokogorju. V: Cevc, T. (ur.). Človek v Alpah: Desetletje (1996–2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU: 13–40.

Horvat, J., 2020. Arheološke sledi v slovenskem visokogorju. V: Ogrin, M., Horvat J., Bizjak J., Langus K., (ur.). Bohinjska Bistrica, ArheoAlpe, zavod za kulturo, izobraževanje in turizem Bohinj; Stara Fužina, Turizem Bohinj.

Jamnik, P., Križnar, M., 2012. O fosilnih ostankih jamskega medveda z Gorjuš nad Bohinjem. V: Proteus št. 74/5: 231–235.

Melik, A. 1950. Planine v Julijskih Alpah. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Melik, A., 1927. Morfologija in gospodarska izraba tal v Bohinju. V: Geografski vestnik, št. 3: 53–95.

Melik, A., 1954. Slovenski alpski svet. Ljubljana, Slovenska matica.

Ministrstvo za kulturo, 2023. Register nepremične kulturne dediščine. Spletni vir: <https://geohub.gov.si/ghapp/giskd/>.

Oitzl, G., 2018. Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku. Zgodovinski časopis, l. 72, št. 157: 62–103.

Pleterski, A., 1986. Župa Bled: Nastanek, razvoj in prežitki. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Ramovš, M., 2018. Majarjenje na Koprivniku in Gorjušah. V: Lamovšek, M. (ur.) Koprivnik in Gorjuše v zrcalu stoletij: 1793–2018: monografija ob 225. obletnici imenovanja Valentina Vodnika za prvega stalnega dušnega pastirja in izgradnji župnijske cerkve na Koprivniku. Stara Fužina, Turizem Bohinj, 147–202.

Rjazancev, A., 1963. Po poti železarskega Bohinja. V: Železar, tehnična priloga, l. V, št. 2: 43–66.

Slovenska turistična organizacija, 2023. Interaktivni pogled na turistični promet. Spletni vir: <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/raziskave-in-analize/turizem-v-stevilkah/interaktivni-pogled>.

Šribar, V., 1955. Najdiščno poročilo o sondah na Lipanci. V: Geografski zbornik, l. 3: 319–345.

Verbič, M., 1956. Bohinjsko rudarstvo in fužinarstvo konec 18. stoletja (po Zoisovem opisu leta 1778). V: Kronika (Ljubljana), l. 4, št. 1: 6–14.

Vojvoda, M., 1965. Razvoj kulturne pokrajine v Bohinju: doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

ANDREJ GARTNER

Gospodarjenje z gozdovi

Visoke poključke smreke vedno pritegnejo občudujoče poglede vseh, ki obišejo našo znano visokogorsko planoto (1.000–1.400 m. n. v.) na vzhodnem delu Triglavskega pogorja. Glavna značilnost Pokljuke so bogati smrekovi gozdovi, ki poraščajo 91 % površin. Današnja podoba gozdnih sestojev je rezultat truda mnogo generacij gozdarskih strokovnjakov in seveda naravnega okolja, ki zelo ustreza dobremu počutju smreke.

Sestoj smreke na Pokljuki.

Načrtno gospodarjenje z gozdovi na Pokljuki ima dolgo in bogato tradicijo, izdelanih je bilo šestnajst gozdnogospodarskih načrtov. Prvi je bil napisan že leta 1837, a žal ni ohranjen. Podatki so bili povzeti v naslednjem načrtu za obdobje 1859–1864. Pomemben mejnik je načrt iz leta 1913, ki izključuje golosečni način gospodarjenja. Zadnjih sedem načrtov od leta 1956 do leta 2016 je izdelanih za desetletno ureditveno obdobje in utrjujejo sodobne koncepte upravljanja gozdnih ekosistemov, ki temeljijo na načelih sonaravnosti, mnogonamenskosti in trajnosti. V Preglednici 1 prikazujemo osnovne podatke za gozdove na Pokljuki, ki jih od leta 1976 pridobivamo z rednimi meritvami na stalnih vzorčnih ploskvah.

Preglednica 1: Razvoj gozdnih fondov gospodarske enote Pokljuka v obdobju 1976–2016

Leto	Površina (ha)	Lesna zaloga (m ³ /ha)			Letni prirastek (m ³ /ha)			Letni posek* (m ³ /ha)		
		Iglavci	Listavci	Skupaj	Iglavci	Listavci	Skupaj	Iglavci	Listavci	Skupaj
1976	4.470,18	362	3	365	8,3	0,1	8,4	6,3	0,0	6,3
1986	4.481,63	384	3	387	7,5	0,1	7,5	6,1	0,0	6,1
1996	4.382,62	416	3	419	8,2	0,1	8,3	4,7	0,0	4,7
2006	4.835,25	482	5	487	9,2	0,1	9,4	6,8	0,0	6,8
2016	4.674,26	511	5	516	8,0	0,1	8,2	7,4	0,1	7,5

* v zadnjem obdobju je naveden možni posek

Vir: ZGS, 2023

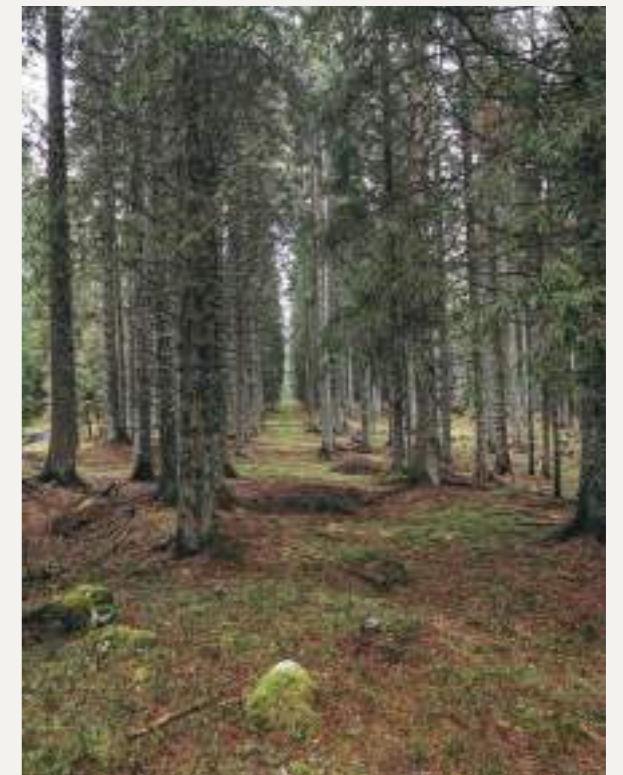
Način ravnanja z gozdovi se je v preteklosti spreminjal, posledice gozdnogospodarskih ukrepov v bližnji in daljni preteklosti pa so še kako vidne v današnji podobi Pokljuke. Poudariti velja, da je rast smreke tu počasna in enakomerna, posledično so proizvodne dobe za slovenske razmere relativno dolge. V povprečju traja kar 160 let, da drevesa v sestoji nadomestijo novi osebki. Zamisel sonaravnega ravnanja z gozdom je v ustvarjalnem sodelovanju pri procesih v gozdu, jih samo pospeševati ali zavirati, izrabljati samodejnost, pri tem pa gozd ohranjati na visoki proizvodni ravni. Gospodarjenje, ki ga zagovarjamo, temelji na upoštevanju rastiščnih razmer posameznih gozdnih združb. Čeprav 99 % lesne zaloge na Pokljuki danes gradi smreka, je naravnih smrekovih rastišč na planoti v resnici samo dobra polovica (54 %). Glavna sta dva smrekova gozdna rastiščna tipa: Planinsko smrekovje na karbonatni podlagi in Smrekovje s smrečnim resnikom (Preglednica 2).

Drevesna sestava se v zadnjih desetletjih ni bistveno spreminjala. V lesni zalogi sestojev vseskozi prevladuje smreka, delež listavcev se le neznatno spreminja (Preglednica 1). Znatnejše spremembe v drevesni sestavi smo registrirali v mlajših sestojih; le te odražajo pravilne usmeritve in ukrepe ter nakazujejo premike v smer rastiščem bolj prilagojeni mešanosti drevesnih vrst.

Na naslednji strani zgoraj
Jesenski macesnov gozd

Združba smreke in golega lepene
(*Adenostylo glabrae-Piceetum*)

Združba smreke in mahu smrečnega resnika
(*Adenostylo glabrae-Piceetum*)

Preglednica 2: Površina in delež gozdnih združb v GGE Pokljuka po skupinah rastišč

Šifra	Skupina rastišč / Gozdna združba	Površina	%
I/4	Gorsko-zgornjegorski gozdovi na karbonatnih in mešanih kamninah	1.902,21	40,7
63400	Alpsko bukovje s črnim telohom	66,88	1,4
64300	Predalpsko jelovo bukovje	1.835,33	39,3
I/5	Zgornjegorsko-podalpinski gozdovi na karbonatnih in mešanih kamninah	1.600,95	34,3
68300	Predalpsko zgornjegorsko bukovje s platanolistno zlatico	63,26	1,4
69100	Planinsko smrekovje na karbonatni podlagi	1.390,00	29,7
70200	Alpsko ruševje	147,69	3,2
II/2	Podgorsko-gorski gozdovi na silikatnih kamninah	40,27	0,9
77100	Jelovje s praprotmi	40,27	0,9
II/3	Gorsko-zgornjegorski gozdovi na silikatnih kamninah	1.119,65	24,0
78100	Kisloljubno gorsko-zgornjegorsko bukovje z belkasto bekico	5,74	0,1
80100	Smrekovje s trikrpim bičnikom	12,00	0,3
80200	Smrekovje s smrečnim resnikom	1.101,91	23,6
II/4	Zgornjegorsko-podalpinski gozdovi na silikatnih kamninah	11,16	0,2
81100	Barjansko smrekovje	11,16	0,2
Skupaj:		4.674,26	100,0

Vir: ZGS, 2023

Preglednica 3: Sestava podmladka po skupinah drevesnih vrst v GGE Pokljuka

Enota	Smreka	Jelka	Macesen	Bukev	Pl. list.	Meh. list.
ha	765,7	42,9	2,3	120,0	2,2	12,0
%	81,0	4,5	0,2	12,7	0,2	1,3

Vir: ZGS, 2023

Pri večnamenskem gospodarjenju organiziramo ravnanje z gozdovi tako, da načrtno pospešujemo določene funkcije gozda in s tem zagotavljamo zelene učinke. Lega poključkih gozdov znotraj Triglavskega narodnega parka sama po sebi nima ključnega pomena za gozdnogospodarsko obravnavo, saj uveljavljamo tako imenovani integracijski pristop, ki na isti gozdni površini pospešuje različne cilje gospodarjenja istočasno. Tak pristop se izkaže za zelo zahtevnega v primeru številnih interesov ter velikega pomena ekoloških, socialnih in ekonomskih funkcij gozdov. Ko obravnavamo poključke gozdove, je gozdarska

stroka vedno znova postavljena pred težko nalogo določitve ciljev gospodarjenja. Participativne delavnice, na katere povabimo vse pomembnejše deležnike, so se v zadnjih dveh obnovah gozdnogospodarskega načrta izkazale za primerno orodje zagotavljanja mnogonamenskosti gozdov v praksi.

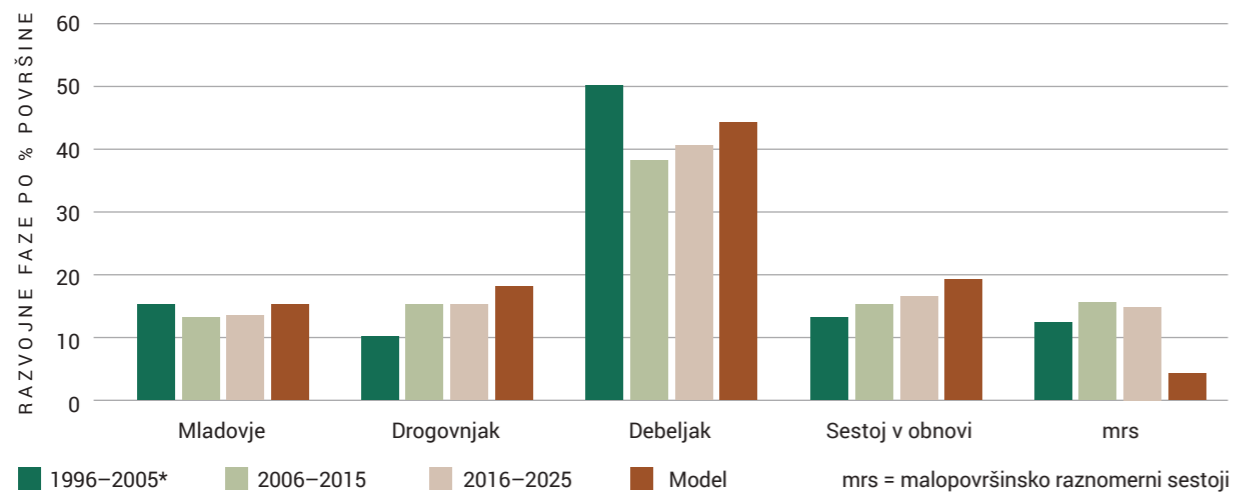
Preglednica 4: Gozdnogospodarski cilji v GGE Pokljuka

Skupine ciljev	Vrste ciljev	Individualne ocene	Relativni pomen skupine ciljev (v %)
PROIZVODNI	Pridobivanje kakovostnega lesa	395	35
	Lesna masa za energetske namene	47	
	Lov kot gospodarska in športna dejavnost	50	
	Pridobivanje nelesnih gozdnih proizvodov	71	
EKONOMSKI	Zaposlitev v povezavi z gozdom	88	17
	Turizem	93	
	Nadzorovana in urejena paša	76	
OKOLJSKI	Varovalni učinki	82	27
	Hidrološki učinki	156	
	Zaščita objektov	23	
	Varstvo narave	144	
SOCIALNI	Rekreacija	100	21
	Šport in tekmovanja	95	
	Izobraževanje, raziskave	65	
	Estetski učinki	51	
Skupaj		1.500	100

Vir: ZGS, 2023

Pridobivanje kakovostnega lesa ima med cilji gospodarjenja največji relativni pomen. Poudarek na vzgoji kakovostnega lesa je za hkratno zagotavljanje ekoloških in socialnih funkcij gozda praviloma ugodnejši kot gospodarjenje, ki bi bilo usmerjeno v pridobivanje čim večje količine lesa. To dejstvo je povezano z dolžino proizvodnih dob, razmerjem razvojnih faz in trajnostjo donosov. Za poključke gozdove velja, da so danes razmerja razvojnih faz uravnotežena (Grafikon 1), kar omogoča stabilne pričakovane realizacije možnega poseka in hkrati trajnost mnogonamenske rabe tudi v naslednjih desetletjih. Ob tem moramo biti zavezani temeljnemu sporočilu načela trajnosti: »Zdajšnja raba obnovljivih virov naj bo takšna, da bodo le-ti v enakem obsegu dostopni tudi prihodnjim rodovom«.

Grafikon 1: Razmerje razvojnih faz GGN GGE Pokljuka 1996–2016

* podatki samo za gospodarske gozdove (4.018 ha)

Vir: ZGS, 2023

Za uresničevanje zahtev do gozda je nujno skrbno načrtovanje in pridobivanje zanesljivih podatkov o gozdovih tudi v prihodnje. Nujna je tudi dobra realizacija vseh načrtovanih ukrepov, saj ob izostanku le te nimamo drugih vzvodov za dolgoročno usmerjanje razvoja gozdov, kar neizbežno vodi v slabšanje stanja.

Alpski prostor so oblikovali ostri klimatski pogoji, ki se pri gospodarjenju z gozdovi odražajo v rednih naravnih motnjah gozdnih ekosistemov in posledično večjem deležu sanitarne sečnje. Grožnje oziroma tveganja za prihodnost predstavljajo danes tisti poključki sestoji, ki so mehansko in biološko manj stabilni in so potencialno ogroženi zaradi težkega snega, žleda, vetra ali podlubnikov. Spremenjena drevesna sestava s prevelikim deležem smreke in velikopovršinski enomerni sestoji sta glavna vzroka biološke in mehanske nestabilnosti. Po napovedih modelov in vplivu podnebnih sprememb na pričakovano prerazporeditev tipov gozdne vegetacije naj bi se delež smreke v slovenskih gozdovih v prihodnje močno zmanjšal. Kot v Zahodni in Srednji Evropi lahko tudi pri nas pričakujemo, da bo prišlo do izrazite zamenjave primarnih in sekundarnih gozdov iglavcev z gozdovi listavcev, v najbolj »črnih« scenarijih pa bi gozdovi iglavcev lahko celo povsem izginili. Projekcije klimatskih sprememb in vedno bolj pogosti vremenski ekstremi gozdarsko stroko in gospodarjenje z gozdovi postavljajo pred zelo velike izzive. Zaradi pričakovanega povečanega obsega abiotskih in biotskih motenj je nujno usklajeno delovanje in adaptivno upravljanje gozdnih ekosistemov, ki bo sledilo spremenjenim razmeram.

Literatura in viri:

Bončina A., Rozman A., Dakskobler I., Klopčič M., Babij V., Poljanec A. 2021. Gozdni rastiščni tipi Slovenije – vegetacijske, sestojne in upravljavske značilnosti. Ljubljana, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Bončina, A., 2009. Urejanje gozdov – upravljanje gozdnih ekosistemov. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.

GGN GGE Pokljuka, 2016. Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Pokljuka za obdobje 2016–2025, Zavod za gozdove Slovenije, OE Bled.

Kutnar L., Kobler A., Bergant K. 2009. Vpliv podnebnih sprememb na pričakovano prostorsko prerazporeditev tipov gozdne vegetacije. Zbornik gozdarstva in lesarstva, 89: 33–42.

BRIGITA OBLAK

Gozdna infrastruktura in tehnološki vidiki gospodarjenja z gozdom na Pokljuki

Na Pokljuki se močno prepletajo proizvodne, ekološke in socialne funkcije gozda, s čimer kažejo izrazito prisotnost mnogonamenskega upravljanja s tamkajšnjimi gozdovi. Prostrani gozdovi, s skrivnostnim življenjem v njih, opozarjajo na pomen ekoloških funkcij gozda. Z razmahom turizma, rekreacije, natrpanih urnikov sodobnega človeka, ki išče sprostitev v naravi, se vse bolj izraža pomen socialnih funkcij gozda. Reliefno relativno lahko dostopni mogočni smrekovi sestoji omogočajo redno gospodarjenje z gozdom in dajejo kvaliteten les.

.....
Gozdne prometnice so namenjene gospodarjenju z gozdom, uporabljajo pa jih tudi obiskovalci.

Zaradi enotne lastniške strukture in odvisnosti lastnika od prihodka od gozda redno poteka gozdna proizvodnja. Vsi gospodarski gozdovi na Pokljuki imajo proizvodno funkcijo poudarjeno na 1. stopnji, razen gozdov na območju barij in skalnega robu nad Ribščico. Kakovosten les se trajnostno uporabi in ogljik še dolgo skladišči v končnih izdelkih. Še dodano vrednost ima dragocen resonančni les, ki počasi raste na mikrolokacijah na planoti.

Gozdna infrastruktura je v gospodarskih gozdovih ključnega pomena, saj si proizvodne funkcije gozda brez gozdnih prometnic ne moremo predstavljati. Brez gozdne infrastrukture bi poključki gozdovi tako lahko opravljali le ekološke funkcije, socialne pa delno.

Tudi na Pokljuki se za pridobivanje gozdnih lesnih sortimentov uporabljajo vse zmogljivejše tehnologije. S strojno sečnjo smo hitrejši pri sanaciji ujm, lahko ekonomsko učinkovitejši, za delavce v gozdu pa so opravila fizično lažja in predvsem varnejša. Kljub temu lahko veliki stroji poškodujejo ostala drevesa in porušijo zgradbo tal ter stabilnost sestojev, zato jih je primerno uporabljati samo v ustreznih razmerah. Gozdna tla so namreč zelo pomemben, a pogosto zapostavljen, neobnovljiv vir, ki skladišči ogromne količine ogljika. Najintenzivneje na tla v gozdu delujemo prav z gradnjo gozdnih prometnic in njihovo uporabo ter s težkimi stroji pri gozdni proizvodnji.

.....
Gozdna cesta -
primarna prometnica

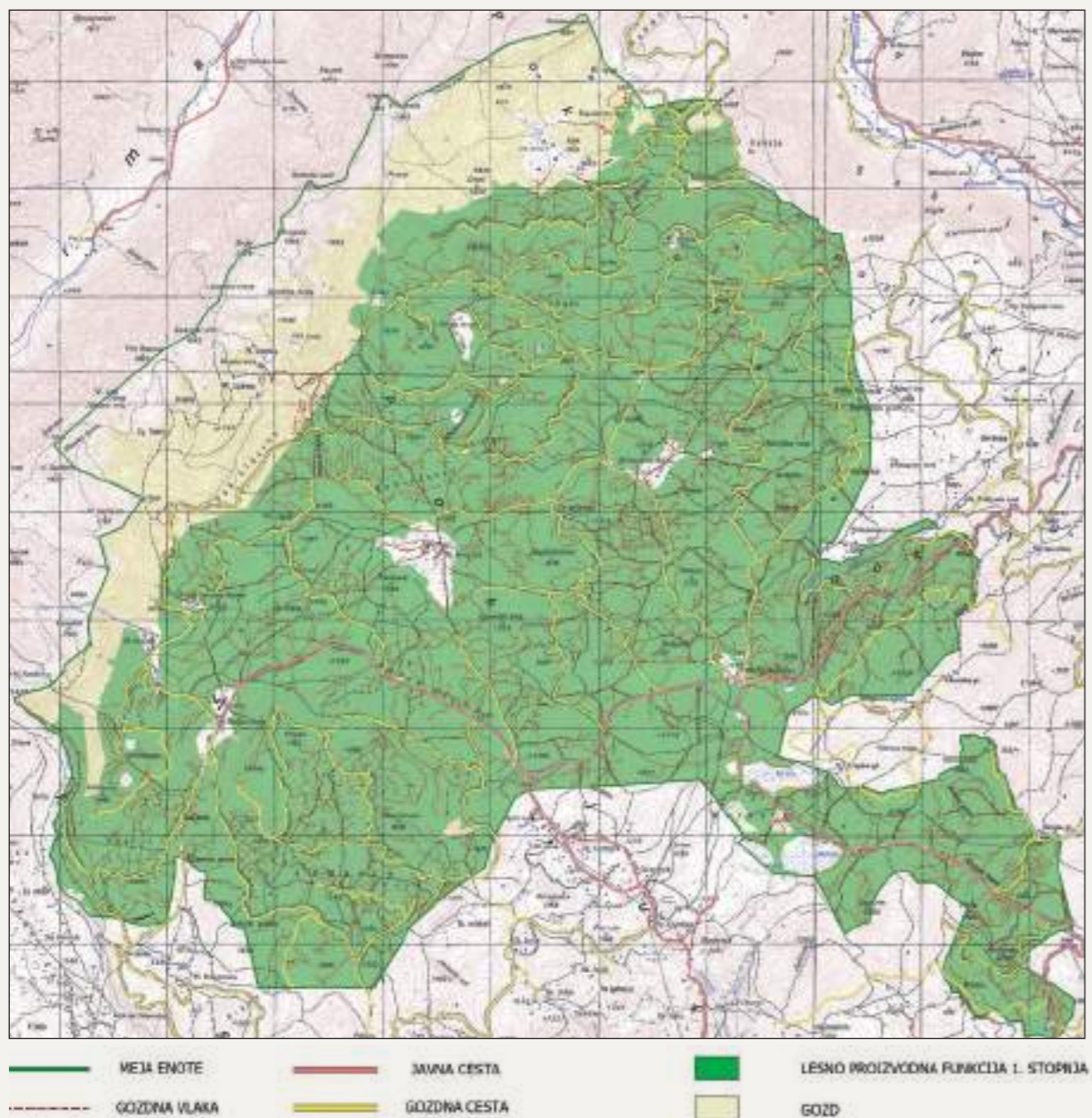
Gozdna infrastruktura

Poključki gozdovi so zaradi primerne terena sorazmerno dobro odprti z gozdnimi prometnicami. Javnih cest je 14 km, gozdnih cest 89 km, kar predstavlja 21,5 km/ha, vlak pa 405 km, kar je 94,2 km/ha. Poključki gozdovi imajo na 80,9 % gozdnega prostora proizvodno funkcijo poudarjeno na 1. stopnji, zato se z gozdovi redno gospodari. Ekološke in socialne funkcije so s 1. stopnjo poudarjene na 43,9 % površine gozdov. Na območjih, kjer se te prekrivajo s 1. stopnjo poudarjenosti proizvodne funkcije, prihaja do konfliktov. Na Pokljuki z gozdnimi vlakami ni primerno odprtega še 12 % gospodarskega gozda. Zaradi možnosti hitrejše sanacije ujm in jeder podlubnikov se bodo vlake gradile tudi na mejnih področjih, kjer naj bi se sicer gospodarilo z žičnicami. Prednostna območja za gradnjo gozdnih vlak so prikazana tudi v prostorskem delu gozdno gospodarskega načrta enote. Gozdne prometnice uvrščamo med enostavne, nezahtevne in manj zahtevne objekte. Podrobno je gradnja gozdnih vlak opredeljena v tehnoloških delih gozdnogojitvenih načrtov in v elaboratih vlak. V alpskem svetu je največja dovoljena gostota gozdnih vlak 130 m/ha, česar na Pokljuki še nismo dosegli. Posebno presojajo vplivov na okolje zahtevajo kriteriji, ki so pogosto tudi omejujoči dejavniki pri gradnji vlak. To so naklon, večji od 50 %; neposredna bližina habitatov, pomembnih za ohranitev redkih in ogroženih prstoživečih živali in rastlinskih vrst; labilna in pogojno stabilna zemljišča in pobočja hudournikov. Prav tako je pri gradnji gozdne infrastrukture treba upoštevati tudi vse zakonsko

.....
Gozdna vlaka -
sekundarna prometnica

Karta primarnih in sekundarnih gozdnih prometnic na Pokljuki

Vir: ZGS, 2023

določene odmike od najpomembnejših habitatov: gnezdišč, zimovališč, čez barja, 100 metrov od roba rastišč divjega petelina oz. na vseh območjih s poudarjeno biotopsko funkcijo na 1. stopnji.

Na Pokljuki imamo tako primarne in sekundarne kot terciarne gozdne prometnice. Primarne so gozdne ceste in so večinoma izdelane za sodobni transport kratkega in dolgega lesa do skupne teže 40 ton ter imajo omejitve kotrosti 40 km/h. Velik delež gozdnih cest ima tudi poudarjen javni značaj,

.....
Sečna pot -
terciarna prometnica

zaradi česar so zelo obremenjene z javnim prometom. Povečan promet in strmi odseki zelo podražijo vzdrževanje. Zakon o gozdovih sicer jasno določa (37. člen), da je prepovedana uporaba gozdnih prometnic za namene, ki niso povezani z gospodarjenjem z gozdovi, s katero se zmanjša ali prepreči uporaba gozdnih prometnic oziroma povečajo stroški njihovega vzdrževanja, če ta zakon ne določa drugače. Sekundarne gozdne prometnice so gozdne vlake in stalne žičnice. Te se uporabljajo izključno za spravilo lesa iz gozda do gozdnih cest in ostanejo v prostoru ter se ob naslednjem posegu zopet uporabijo. Terciarnе gozdne prometnice so sečne poti, ki se uporabljajo za strojno sečnjo in spravilo lesa iz gozda po kolesih (polprikolica) ter vrhne linije. Terciarnе prometnice imajo večjo gostoto in po uporabi ne ostanejo v prostoru.

Za izgradnjo gozdnih cest na Pokljuki je primerna bagrska tehnologija. Izkopni material se v največji možni meri uporabi na trasi bodoče ceste. Pri vzdrževanju gozdnih cest se prioritete določijo glede na stanje in razpoložljiva sredstva. Za vzdrževanje gozdnih cest sredstva prispeva občinski proračun iz sredstev plačevanja katastrskega dohodka. Največ je grediranja, nasipanja ter ureditev odvodnjavanja.

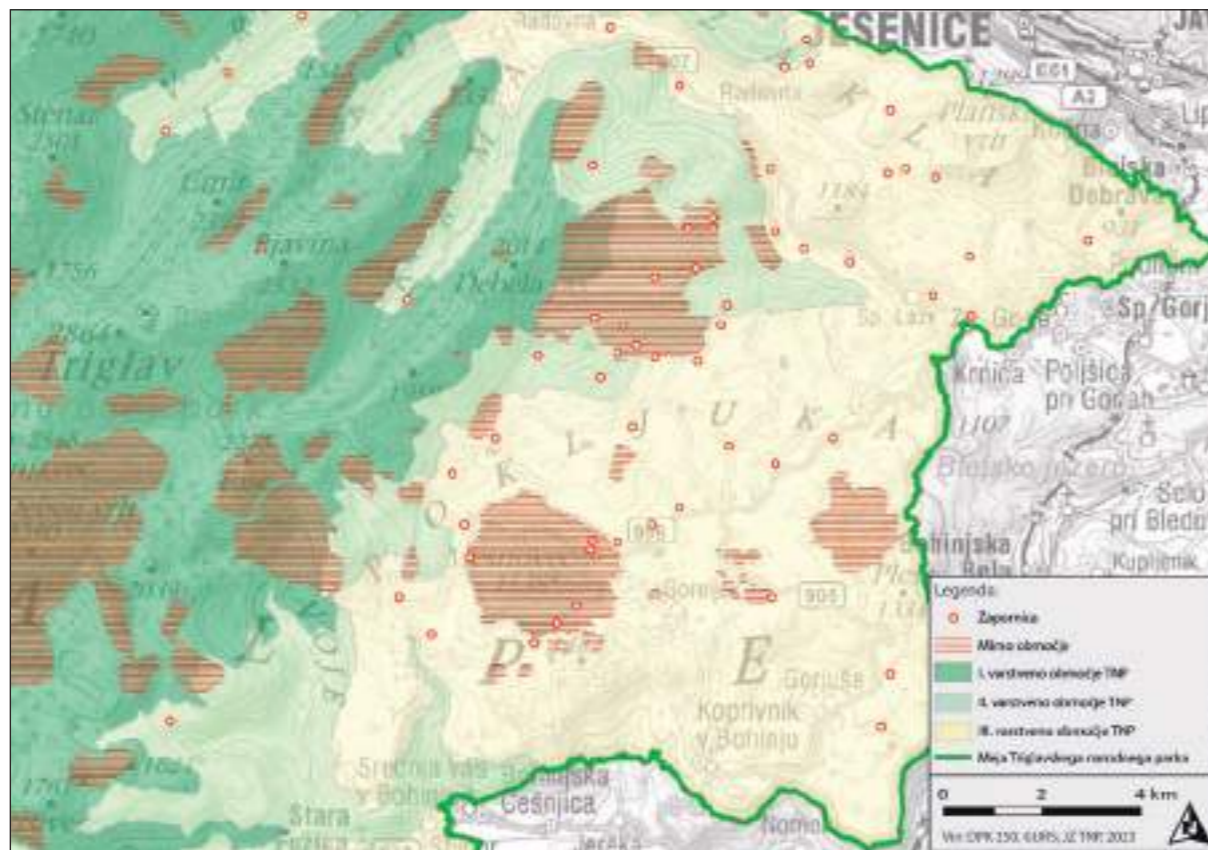
Zaradi omejevanja ekološke funkcije na račun socialne in proizvodne so na gozdnih cestah na občutljivih območjih postavljene zapornice, ki preprečujejo motični promet za prostoživeče živali. Nekatere zapirajo območja za promet samo v času reprodukcije za divjega petelina (od 1. 3. do 15. 6.), nekatere pa skozi celo leto. Izjema je promet za lastnike zemljišč in gospodarjenje z gozdom, saj bi npr. z zamujeno sanacijo lubadarskih jeder naredili več škode kot koristi. Redna gozdna proizvodnja v času omejitev na teh območjih ne poteka.

Tehnologija gozdne proizvodnje in vpliv na gozdna tla

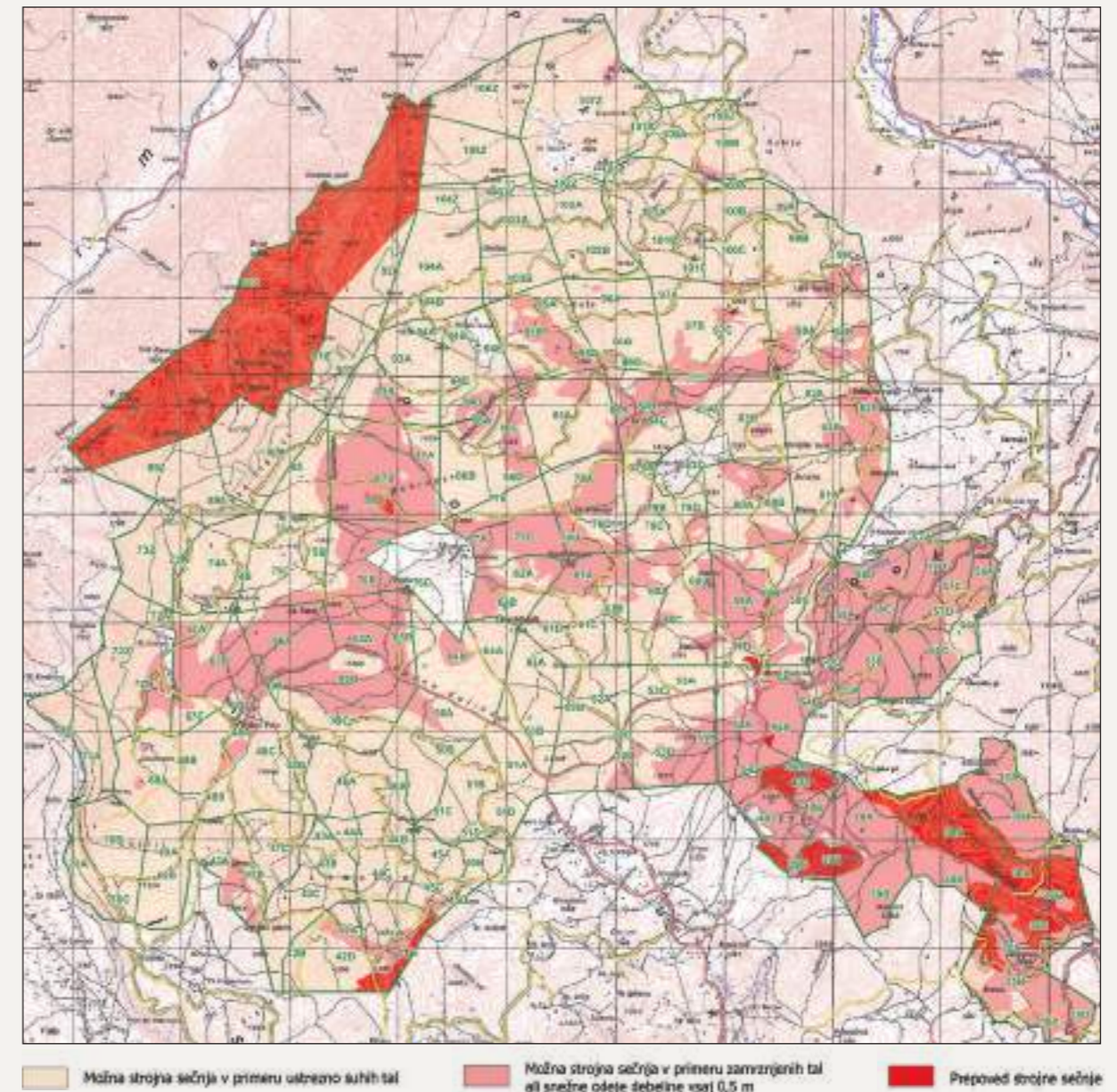
V pokljuških gospodarskih gozdovih redno gospodarimo, za kar uporabljamo različne primerne tehnologije. Po desetletjih sečnje z motorno žago in traktorskim spravilom se je v zadnjih dvajsetih letih začela vse bolj intenzivno uvajati strojna sečnja. Strojna sečnja se praviloma uporablja tam, kjer je intenziteta sečenj vsaj 40 m³/ha. V praksi so skoraj vse redne sečnje na Pokljuki v zadnjih 5 letih narejene s tehnologijo strojne sečnje oz. kombinirane zaradi debelih dreves (podira se ročno, obdeluje strojno). Vedno več je tudi slučajnih pripadkov, lubadarskih jeder nad 150 kubikov (hitrejša izvedba). Slednji so problematični, treba jih je pospraviti tudi v neprimernih razmerah, saj imajo sanacije ujm prednost pred varstvom tal.

V GGN GGO (gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarske enote) je strateško določeno, kje strojna sečnja praviloma ni dovoljena (občutljiva tla, prebiralni gozd, varovalni gozd, močvirja, drugo varstveno območje TNP) in kje priporočamo pazljivost (v pomlajencih, pri slabi odprtosti, slaba nosilnost tal in pri poudarjenih ekoloških funkcijah). Strojno sečnjo priporočajo pri prvih in drugih redčenjih na večjih površinah, pri obnovah zastaranih sestojev (kombinacija z drugimi načini) ter sanaciji ujm. Omejitve, ki vplivajo na strojno sečnjo, se opredelijo v gozdnogojitvenih načrtih.

Karta z označenimi mirnimi območji in zapornicami

Karta primernosti strojne sečnje za Pokljuko (ZGS)

Moderne tehnologije za sečnjo in spravilo v gozdu imajo številne prednosti, vseeno pa moramo biti previdni, saj kljub vsem svojim prednostim z nenačrtovano in narobe uporabljeno tehnologijo lahko naredimo veliko škodo predvsem tlom (zbitost, uničenje strukture, izguba biotske pestrosti, erozija, slaba prezračevnost in posledično zmanjšanje rodovitnosti tal ter produktivnosti gozda). Prihaja do konfliktov med izvajalci in načrtovalci, čemur bo potrebno nameniti večjo pozornost in na podlagi strokovnih usmeritev utemeljiti možno uporabo težkih sodobnih tehnologij, predvsem pa na delovišča pošiljati primerno usposobljene strojnike.

Degradacija tal je lahko zelo hitra, medtem ko sta nastajanje in regeneracija tal izjemno počasna procesa. Na Pokljuki srečujemo različne tipe tal – tla v fazi nastajanja, organski in mineralni horizonti, globina, tekstura. Strojna sečnja je pri slabo nosilnih tleh možna pri globoko zmrznjenih tleh, pri snežni odeji, visoki več kot 0,5 m, ali pri primerno suhih tleh. Za povečano nosilnost tal zaradi zmrzali morajo biti temperature nekaj dni pod -10°C , kar se v naših razmerah dandanes zgodi zelo redko in traja kratek čas. Za močno sušo velja podobno, a v zadnjih letih trend kaže vse daljša sušna obdobja. Na podzolah in šotnih barjih (redki tipi tal, organska tla) strojna sečnja ni dovoljena.

Na podlagi raziskav poškodovanosti tal se je v Sloveniji oblikovalo merilo poškodovanosti tal pri strojni sečnji: če se na sečni poti pojavijo do 10 cm globoke poškodbe na manj kot 10 % njene dolžine ali do 5 cm globoke poškodbe na manj kot 20 % dolžine, so poškodbe še sprejemljive. Globina kolesnic je na sečnih poteh manjša kot na vlakah. K zmanjševanju poškodb tal lahko pristopimo z vidika tal ali z vidika stroja. Lastnosti tal in matične podlage ne moremo spreminjati, lahko pa prilagodimo čas izvedbe del. Z vidika stroja k zmanjšavanju tlaku na tla najbolj pripomore večje število koles, manjši pritisk v pnevmatikah in večja širina koles. Metoda, ki v ustreznih razmerah zelo uspešno zmanjšuje poškodbe tal, je uporaba 10–15 cm debelih vejnih preprog.

Mehanizirana gozdna proizvodnja in drugi viri hrupa povzročajo povečano obremenitev naravnega okolja tudi s hrupom. Tako lahko visoke stopnje hrupa pri živalih zmotijo naravne življenjske cikle, kot so prehranjevanje, razmnoževanje, migracije, raba prostora, v skrajnem primeru lahko pripomorejo celo k izginotju vrste.

Zaključki

Preplet funkcij pogosto vodi do konfliktov pri upravljanju. Odprtost gozdov s prometnicami izboljša gospodarjenje z gozdom in socialno funkcijo, zato pa poslabša ali ponekod celo ogrozi ekološko funkcijo. Moč in velikost strojev se povečuje. Usposobljenost izvajalskega kadra je treba izboljšati ter izbirati tehnologije pridobivanja lesa glede na optimalno kakovost dela in gospodarnost v odnosu do okolja. Najpogostejša oblika poškodb so kolesnice, ki povzročijo premešanje talnih horizontov in s tem porušenje tal. Nastale poškodbe so lahko dolgoročne in jih je težko odpraviti. Poravnanje kolesnic na pogled sicer popravi tla, a gre zgolj za zakrivanje poškodb. Na nastanek poškodb tal pri strojni sečnji vplivajo vrsta tal, naklon, trajanje sečnje, spravila in vremenske razmere. Vpliv strojne sečnje na tla se kaže v motnjah pri pomlajevanju in kasnejšem razvoju gozda.

Nevarnost pri uvajanju sodobnih tehnologij je ta, da se gospodarjenje z gozdovi začne prilagajati tehnologiji in ne obratno. Ker veliko strojev za delo v gozdu kupuje država z različnimi oblikami subvencij, bi bilo na tem področju nujno postaviti strategijo, ki bi tudi finančno spodbujala opremljanje izvajalcev z bolj ekološko obzirnimi tehnologijami.

Literatura in viri:

Hrup kot posledica gozdne proizvodnje (Poje A., Potočnik I. Str. 23–25), Vpliv težke mehanizacije za strojno sečnjo na tla in drobne korenine (Železnik P., Mali B., Robek R., Simončič P., Kraigher H. Str. 39–41).

Košir B., 2010. Gozdna tla kot usmerjevalec tehnologij pridobivanja lesa. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 80 str.

Košir B., Mihelič M., 2011. Primerjava poškodb drevja v pretežno iglastih sestojih po strojni sortimentni metodi s poškodbami drevja po klasičnih oblikah sečnje in spravila lesa. Gozdarski vestnik, letnik 69, številka 10, Ljubljana.

Krč J., 2017. Strojna sečnja kot dejavnik vpliva na gozdna tla in uspešnost obnove gozdnih sestojev. Gozdarski vestnik, letnik 75, številka 4, Ljubljana.

Poje in sod., 2019 Analiza strokovnega ocenjevanja poškodovanosti gozdnih tal, 2019; (Links-4Soils); A. Neve Repe, Soil Management Practices in the Alps, 2020; Odgovorno gospodarjenje z gozdom, GG Bled, 2018; XXVIII. Gozdarski študijski dnevi, 2019.

Pravilnik o gozdnih prometnicah; J. Krč in sod. Vodila dobrega ravnanja pri strojni sečnji, 2014; Zakon o gozdovih, RechargeGreen; A.

Pravilnik o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, pravilu in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov (7. člen), Navodila za vodenje postopkov pri pripravi, gradnji, rekonstrukciji gozdnih prometnic (Beguš J., Strniša A., 2019).

Primerjava poškodb drevja v pretežno iglastih sestojih po strojni sortimentni metodi s poškodbami drevja po klasičnih oblikah sečnje in spravila lesa (Košir B., Mihelič M., str. 42–43);

Zakon o gozdovih, Pravilnik o varstvu gozdov, Zakon o gozdnih prometnicah, Pravilnik o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, pravilu in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov, Vodila dobrega ravnanja pri strojni sečnji (Krč J. in sod., 2014).

ZGS OE Bled, 2006. Gozdnogospodarski načrt Gozdnogospodarske enote Pokljuka 2006–2015, Štev. 02-04/06. Bled: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.

ZGS OE Bled, 2017. Gozdnogospodarski načrt Gozdnogospodarske enote Pokljuka 2016–2025, Štev. XXXY. Bled: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.

BLAŽ ČERNE

Živalski svet, upravljanje s prostoživečimi parklarji na območju Pokljuke

Pokljuka v svojih gozdovih skriva prenekatero skrivnost. Odmaknjeni, obsežni iglasti gozdovi vzbujajo pri marsikaterem obiskovalcu občutek mističnosti. A ta občutek ni plod naše domišljije, ta občutek je resničen. Poudarjajo ga njeni prebivalci s svojim nepoznanim, prikritim načinom življenja. Vrsta, ki pri tem izstopa, je divji petelin. Je naša največja koconoga kura, ki je v poključkih gozdovih našla svojo ekološko nišo.

.....
Mladiča srnjadi

Prevladujoči smrekovi gozdovi predstavljajo idealne pogoje za uspevanje borovničevja, ki je ključna sestavina habitatov divjega petelina. Sloj borovničevja nudi vrsti ugodne prehranske pogoje, po drugi strani pa tudi dobre razmere za kritje. Pomembno vlogo za prisotnost vrste imajo tudi mravljišča, ki jih na območju poključskih gozdov ne manjka. Jajčeca mravelj so proteinska poslastica, ki jo mladi kebkci nujno potrebujejo za svoj razvoj.

Največkrat ima naključni obiskovalec možnost videti to čudovito žival na gozdnih cestah, kjer nabira kamenčke, ki jih potrebuje za lažjo prebavo hrane. Srečni obiskovalec lahko doživi tudi njegov ples oz. razkazovanje, ko se pokaže v vsej svoji veličini.

V naravi pa je tako, da se v veličini skrivata tudi krhkost in ranljivost, ki sta pri divjem petelinu, deklariranem specialistu, še posebej izraziti. Borealna vrsta je v naših krajih našla enega izmed svojih najbolj južnih zatočišč. Njen areal pa se na območju Alp vztrajno oži in povezave se prekinjajo, tako da sta ogrožena njena viabilnost in dolgoročni obstoj. Vrsta, kot je divji petelin, tudi na Pokljuki podlega podnebnim spremembam. V primerjavi z ostalimi živalskimi vrstami izgublja na konkurenčnosti, saj je kot ekološki specialist manj prilagodljiva. Največjo težavo verjetno predstavljajo male zveri iz družine kun ter nekatere vrste ptičev, ki plenijo gnezda ter posamezne osebkke. Dodatno življenjske pogoje poslabšujejo motnje, ki v zadnjih desetletjih težave le stopnjujejo.

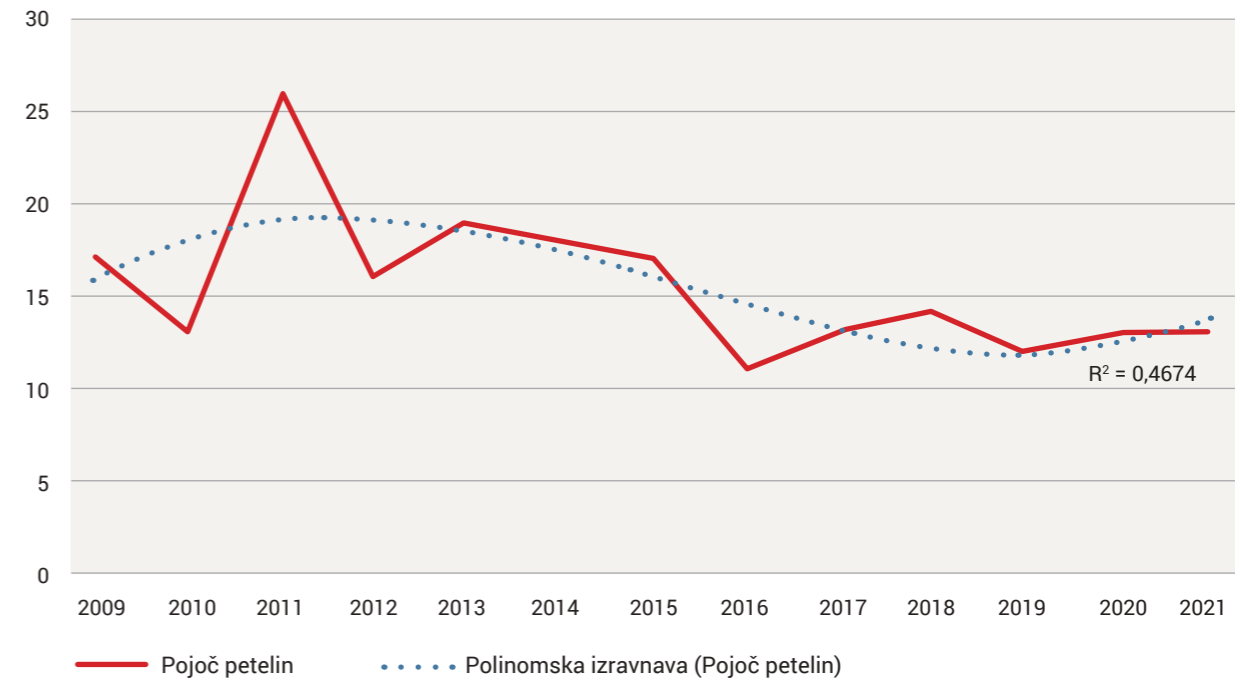
Rastišča divjega petelina na Pokljuki

Rastišča divjega petelina na Pokljuki

Podatki nakazujejo, da bi se tudi na Pokljuki njihova številčnost lahko zmanjšala. Zanesljivih informacij iz preteklosti, ki bi lahko potrdili te navedbe, je malo. Podatki, ki so se zbirali, so pomanjkljivi, nesistematični ter posledično težje primerljivi. Veliko informacij temelji na pričevanjih, ki so manj zanesljiv vir podatkov. Najbolj do sedaj dokumentiran in metodološko podprt monitoring se izvaja od leta 2009, pa še to zgolj na širšem območju Rudnega polja. Podatki popisa rastišč iz dvokilometerskega radija okoli biatlonskega centra nakazujejo rahel trend upada aktivnih petelinov v času rastišev. Če bi vse razpoložljive podatke obravnavali kot verodostojne, bi za divjega petelina ugotovili, da se vrsta ohranja, a počasi umika.

Število aktivnih petelinov v radiju 2 km okoli biatlonskega centra

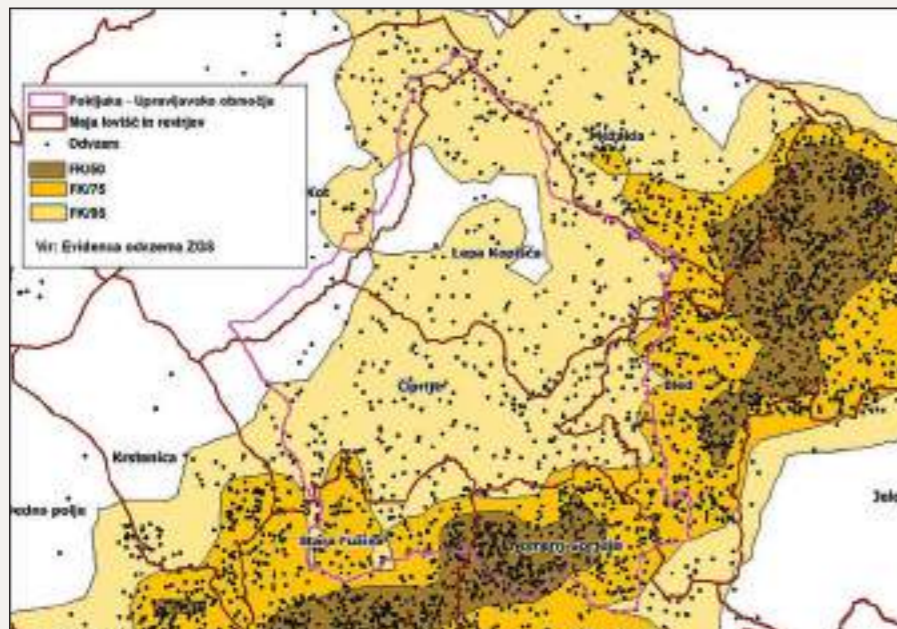

Vir: Poročilo monitoring divjega petelina na vplivnem Biatlonskega centra na Pokljuki 2021

Divjad

Gostote rastlinojede divjadi so odvisne od življenjskih pogojev, ki vladajo na nekem območju. Osnovne pogoje na platoju Pokljuke določa njena geografska lega v povezavi z reliefnimi značilnostmi in nadmorsko višino. Bivalne razmere so specifične, dodatno jih specifične dela raba prostora. Na Pokljuki najdemo štiri predstavnike velike divjadi, in sicer srno, navadnega jelena, gamsa in muflona. Občasno se na njenih nižjih delih pojavi divji prašič, v najvišjih predelih pa alpski kozorog. V vegetacijski dobi, ki traja od maja do oktobra, so življenjski pogoji dobri, medtem ko so v hladnih mesecih slabi. Razmere se zaostrujejo z nadmorsko višino ter posledično z nižjimi temperaturami. Ostrina zime je na Pokljuki še posebej izrazita in se veča z debelino snežne odeje in njenim trajanjem. V večini let vremenske razmere divjadi ne predstavljajo večjih težav, smo pa, enkrat do dvakrat v desetletju, priča ekstremnim razmeram, ko med divjadjo beležimo znatne izgube. Med vsemi parklarji ima najvišje gostote srnjad. Njena številčnost je največja na obronkih Pokljuke ter na območju mešane kmetijsko gozdne rabe. Z naraščajočo nadmorsko višino njena številčnost hitro upade, tako da je v najvišjih predelih, na gozdni meji, praktično ne zaznamo več. Pretežno iglasti gozdovi v zimskih mesecih teritorialni vrsti, kot je srnjad, ne dovoljujejo višjih gostot. Večina odvzema je vezana na fragmentiran prostor obronkov Pokljuke. Prehranska ponudba je tu boljša, sestava drevesnih vrst je pestrejša, v večji meri se pojavlja grmovni sloj. Vremenski pogoji so boljši, ekstremi pa so manjši, kar pomeni, da je čas trajanja snežne odeje krajši in da je srnjadi daljše časovno obdobje na voljo boljša prehranska ponudba. Predvsem južne, prisojne lege, kjer sneg hitreje skopni, ponudijo srnjadi v času največje prehranske ožine pogoje za preživetje.

Odvzem srnjadi 2010–2021

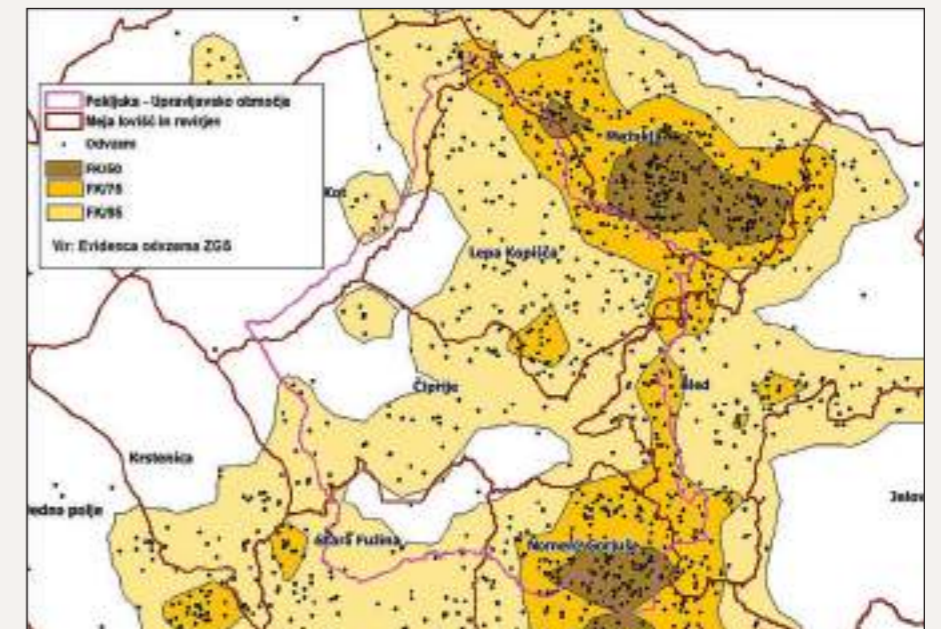

Vedno na preži

Gospodar pokljuških gozdov

Odvzem jelenjadi 2010–2021

Najpomembnejša vrsta, s katero upravljamo, je navadni jelen, ki poseljuje celotno območje. Podobno kot pri srnjadi so njene gostote različne in so sezonsko pogojene. V poletnih mesecih se gostote povečajo v višjih legah ter v okolici posameznih planin. S spremembami vremena v jesensko-zimskem času se njena številčnost prične zmanjševati, saj se jelenjad premakne v nižje predele. V nižjih predelih se jelenjad združuje v manjše trope in tako preživi neugodne zimske razmere. Pogosto je v tem času možno opaziti manjše skupine, ki jih najpogosteje sestavljajo košute s teleti ter kombinacije z ostalimi spolnimi in starostnimi strukturami. Ti tropiči zelo hitro poiščejo terene, ki so dobri za prezimovanje. Na platojih v zimskem obdobju, še posebej takrat, ko zapade več snega, ostane zelo malo jelenjadi.

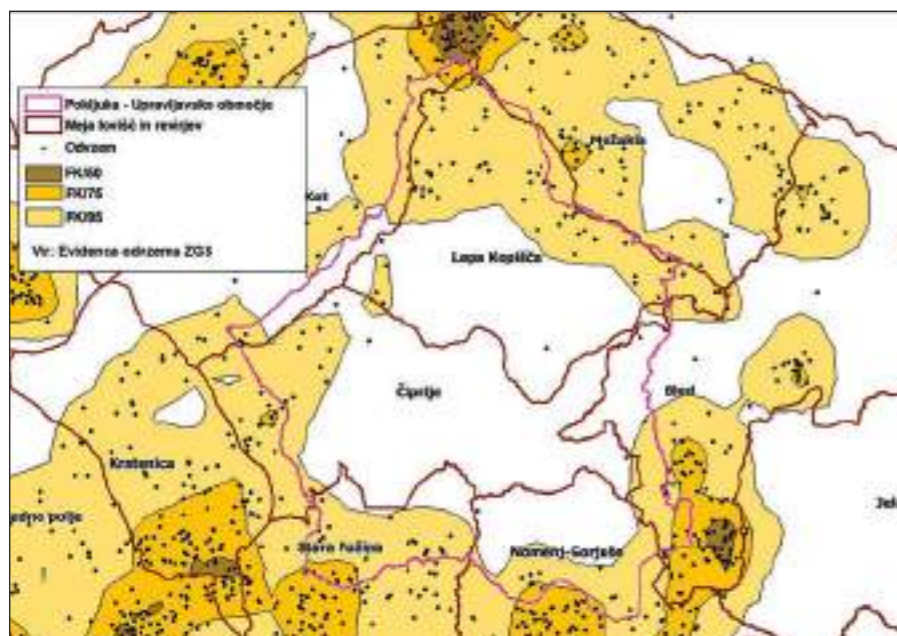
Za jelenjad je značilno, da je zelo občutljiva na nemir ter lovne pritiske in se rada premakne v zaprte, neobljudene, strmejšje predele. Zaradi teh prilagoditev je zelo težko ugotavljati dejanske gostote, ki jih prepogosto podcenjujemo. Dejanske gostote se pokažejo šele ob ekstremnih pogojih. Na gostote oz. na številčnost močno vpliva režim upravljanja, ki se med lovišči v upravljanju lovskih družin in posameznimi revirji znotraj LPN Triglav razlikuje. Lovni pritiski so v družinskih loviščih bistveno večji, s tem pa tudi gostote odvzema. To je povezano predvsem z obvladovanjem prostora in pa z razpoložljivostjo kadra, ki izvaja lov. Odvzem v družinskih loviščih narašča hitreje kot v lovišču oz. revirjih v LPN Triglav.

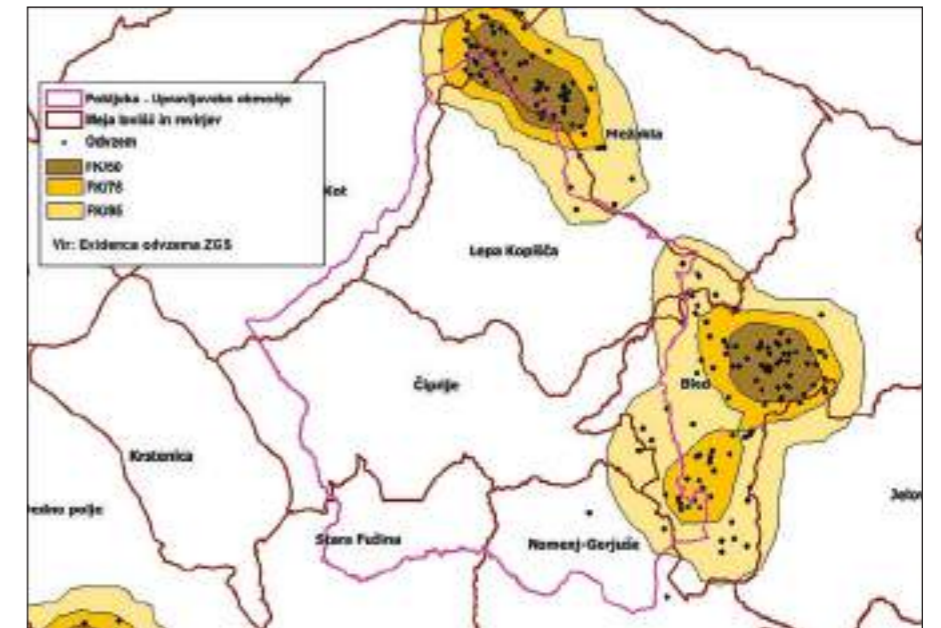
Gams v naravnem habitatu

Tretji najpogostejši predstavnik velike parkljaste divjadi, ki ga najdemo na Pokljuki, je gams. Zanj je značilno, da ga v obsežnih iglastih gozdovih platoja ne najdemo oz. je prisoten v skromni številčnosti. V znatni številčnosti pa ga zato najdemo na vseh strmejših delih, ko se prične teren platoja Pokljuke spuščati proti dolinam. Na jugu ta območja predstavljajo strmi tereni nad Zgornjo Bohinjsko dolino. Ti tereni se nato nadaljujejo v pobočja nad Nomenjem in Sotesko ter v nadaljevanju nad Bohinjsko Belo. Številčnost na vzhodu, na širšem območju Zatrnika, se zmanjša ter se ponovno poveča na strmih pobočjih, ki se spuščajo v dolino Radovne. Na severnem delu Pokljuke se številčnost poveča v višjih predelih gora, ki se dvigajo nad Pokljuko in so omejeni z dolino Krme.

Odvzem gamsa 2010–2021

Odvzem muflona 2010–2021

Od vseh predstavnikov velike parkljaste divjadi je številčnost muflonov na območju Pokljuke najmanjša. Na platoju oziroma njegovih obronkih najdemo dve koloniji, ki sta se izoblikovali po naselitvah v šestdesetih in sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Ena kolonija se je oblikovala na Pokljuki, druga pa na območju Radovne in Mežakle. Obe koloniji sta se po naselitvah številčno krepili in verjetno dosegli največje gostote okoli leta 2000. Številčnost je po tem obdobju pričela dokaj konstantno upadati. Hkrati z upadanjem se je

Muflon se počasi poslavlja

pričelo zmanjševati območje razširjenosti. Številčnost se je najbolj znižala na samem platoju ter na južnem delu obravnavanega območja, kjer smo v zadnjem desetletju zabeležili zgolj en odvzem. Vzrokov za nižanje številčnosti je več, gre za skup več dejavnikov. Največjo težo imajo pri tem velike zveri – volk ter močno poseganje z odstrelom. Verjetno je k nižanju pripomoglo še parjenje v sorodstvu. Trend odvzema kaže, da muflon z območja Pokljuke izginja in se dolgoročno na tem območju ne bo obdržal.

Zavarovane vrste

Območje Pokljuke je življenjski prostor tudi velikih zveri. Tu najdemo vse predstavnike, ki naseljujejo slovenski prostor. Največji izmed predstavnikov je rjavi medved. Na platoju njegovo prisotnost stalno zaznavamo, saj je območje obsežen gozdni kompleks, ki predstavlja izhodišče za premike živali proti centralnim Alpam. Njegova številčnost je skromna in se poveča v spomladanskem času, ko mlajši medvedi iščejo nove teritorije, skozi poletje se njegova številčnost ohranja, v jesensko-zimskem času pa se s platoja večinoma umakne. Prehranske in tudi bivalne razmere se namreč v hladnem delu leta znatno poslabšajo, tako da medvedje na tem območju verjetno ne prezimujejo. Prav tako nam niso poznane lokacije brlogov, kjer bi medvedje lahko prezimili. Z lokacijami brlogov je povezana tudi reprodukcija, ki je na tem območju zaenkrat še nismo zaznali. Ne glede na to, da se številčnost populacije v slovenskem merilu povečuje, povečevanja številčnosti tu ne zaznavamo. Največkrat so na prisotnost medvedje populacije opozorili škodni primeri. V obdobju, ko so lastniki še pasli drobnico na območju med Klekom in Viševnikom, je v poletnih mesecih pogosto prihajalo do škodnih primerov oz. pokončanja živali. Priljubljena točka obiskov so bili tudi čebelnjaki, a bolj na obronkih Pokljuke, saj so bile škode vezane na stacionarne čebelnjake. Z obronkov Pokljuke imamo tudi največ evidentiranih znakov prisotnosti. Delno je to povezano z večjo obljudenostjo ter boljšo prehransko ponudbo. Je pa res, da večje škode na Pokljuki po medvedu nismo nikoli zaznavali. Zgodbe o medvedih s Pokljuke so med prebivalstvom prerasle v številne mite, ki pa večinoma nimajo zveze z realnostjo. Ti miti najbolj zaživijo v času nabiranja gob, ko najbolj strastni gobarji želijo s pomočjo medvedov zaščititi svoje najboljše lokacije.

Kot drugi predstavnik velikih zveri je na Pokljuki prisoten volk. Po dolgih desetletjih odsotnosti se je volk na platoju pojavil konec leta 2007. O njegovi prisotnosti so sprva pričali ostanki pokončane divjadi, kaj kmalu pa so se pričele pojavljati tudi škode na domačih živalih, ki so se pasle po pokljuških planinah. Vsi takratni podatki so nakazovali, da gre za eno samo žival, samca, ki je na Pokljuki našel nezaseden teritorij. O njegovi prisotnosti se je na Pokljuki ugibalo vse do jeseni leta 2013. Nato je izginil in naj bi svoj konec dočakal na Avstrijskem Koroškem. Ko je bival na Pokljuki, je klal drobnico, ki se je pasla po pokljuških planinah. To je pripeljalo do tega, da so kmetje s planin umaknili vso pašo.

Volkovi so s Pokljuke izginili za pet let, V jesenskem času leta 2018 pa so se spet pojavili, tokrat dva osebka. Vse je nakazovalo, da sta se tokrat na Pokljuki

srečala samec in samica in da gre za par. Vsa predvidevanja so se izkazala za resnična, ko je bilo naslednje leto zaznano leglo s petimi mladiči. Na Pokljuki se je oblikoval trop. Kaj kmalu je sledilo spoznanje, da bodo volkovi postali stalni prebivalci pokljuških gozdov. Plato Pokljuke sicer predstavlja le del teritorija tropa, a je njegov najpomembnejši del, saj je bila prav tu zaznana reprodukcija. Za brlog so si izbrali območje najbolj odročnih predelov, vse z namenom zaščite mladičev. Območja gozdov pod vznožjem Debele peči opravljajo to funkcijo zelo dobro. Volkove pogosto zaznavamo tudi izven platoja, pogosto so zaznani na njegovih obronkih, približujejo se naseljem. Svoj teritorij skrbno čuvajo pred vsiljivci in so v stalnem gibanju. Pogosti znaki prisotnosti, videvanja, sledi, tuljenja in najdeni ostanki živali vzbujajo pri ljudeh strah in nelagodje ter občutek, da so volkovi vsepovsod. Predvsem v jesensko-zimskem času je teh znakov več. Pojav volkov se pri kmetih odraža v izrazito negativni luči. Strah in dodatne skrbi za živali odpirajo prastare konflikte med človekom in živalsko vrsto.

Najmanjši in verjetno najskrivnostnejši predstavnik velikih zveri je ris. Njegova prisotnost nam je na Pokljuki v preteklosti manj poznana. To je pogojeno z njegovim bolj skrivnostnim in pritenim načinom življenja. Po naselitvi v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja se je iz kočevskih gozdov preselil tudi na območje Pokljuke. Prav veliko informacij o njegovi prisotnosti iz tega obdobja nimamo. Videvanja so bila redka, fotografije še bolj, informacije o sledih manj zanesljive. Številčnost je bila nizka. Verjetno njegova prisotnost ni bila stalna, saj v številnih letih ne razpolagamo z nobenimi informacijami o njegovem tukajšnjem bivanju. V vseh letih zbiranja informacij o risu lahko samo v enem primeru govorimo o zanesljivi reprodukciji na Pokljuki. Risova prisotnost tako na Pokljuki kot tudi širše je postajala redkost. Zaradi te redkosti je v slovenskem merilu in tudi lokalno padla odločitev, da je za ohranitev populacije risa potrebna doselitev. Za eno izmed možnih lokacij doselitve je bila predlagana Pokljuka. V okviru projekta LIFE Lynx je ideja dozorela in doživela dejansko izvedbo. Za namen doselitve je bila na območju Fajfarice zgrajena prilagoditvena obora, iz katere so konec aprila 2021 izpustili 3 rise, 2ci in samca. Samici sta bili pripeljani s Slovaške, samec pa iz Romunije. Vsi izpuščeni risi so se uspešno prilagodili na območje pokljuških gozdov in imajo dobre možnosti, da tu tudi ostanejo, tokrat za vedno.

Literatura in viri:

Monitoring divjega petelina (*Tetrao urogallus*) na Gozdnoplivnem območju Biatlonskega centra na Pokljuki 2021 in primerjava z rezultati preteklih let (poročilo).

Zbirka ZGS: Evidenca odvzema divjadi 2010–2021.

ZGS OE Bled, 2006. Gozdnogospodarski načrt Gozdnogospodarske enote Pokljuka 2006–2015, Štev. 02-04/06. Bled: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.

ZGS OE Bled, 2017. Gozdnogospodarski načrt Gozdnogospodarske enote Pokljuka 2016–2025, Štev. 02-04/16. Bled: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Bled.

BRIGITA OBLAK

Divji petelin – skrivnostni prebivalec poključskih gozdov

V skritih kotičkih starih presvetljenih poključskih smrekovih gozdov prebiva naša največja gozdna kura, *divji petelin* ali »ta velk« petelin, kot so ga imenovali naši očetje. Že od nekdaj je igral pomembno vlogo v debatah lovcev, v obdobjih revščine je bil uporaben za hranjenje lačnih ust, bil pa je tudi stalen motiv slikarjev in piscev, ki so ga upodabljali v vseh njegovih presežkih. Zaradi močnega upadanja njegove številčnosti so ga slovenski lovci zaščitili in prenehali loviti že leta 1986, z Uredbo o zavarovanju redkih in ogroženih vrst pa je bil leta 1993 tudi uradno zavarovan.

Divji petelin poje v prebujajočem se jutru.

Krog narave se vrti

Skrivnostni trubadur je pred sto leti, na vrhuncu svoje številčnosti, pel v prenekaterem delu slovenskih gozdov, pel naj bi celo na Rožniku in Golovcu. Konkretnih podatkov o številčnosti je malo, saj so do konca 70. let prejšnjega stoletja beležili le številčnost odstrela, od takrat naprej pa so pri popisih šteli posamezne osebkke na rastiščih. Rastišča niso bila sistematično popisana, prav tako ne kontinuirano, zato ne moremo natančno primerjati letnih variacij. Šušteršič (1947) navaja, da je v sezoni 1901/02 na državni Pokljuki in Mežakli eno pomlad avstroogrski konzul v Aleksandriji Vetter ustrelil 160 petelinov! (Če poznamo etologijo vrste in način lova, ki se je takrat izvajal nanj, o tej številki vseeno podvomimo.) Številčnost je bila torej tedaj res velika, človeški pohlep pa prav tako. Danes vemo, da divji petelin v Sloveniji prebiva le še na nekaj posameznih lokacijah, številčnost divjega petelina na Pokljuki pa ocenjujemo le še na okrog 30 osebkov (odraslih samcev).

Ljudje že dolgo upravljamo s prostoživečimi živalmi, v različnih obdobjih z različnim namenom: za preživetje (hrana, obleka, uporabni materiali), za zaščito domačih živali in gozdov, prestiž, užitek. Pogled na vrste prostoživečih živali se s spreminjanjem načina življenja spreminja. Nekoč so divjad delili na škodljivo (zveri) in koristno ter škodljivo skušali iztrebiti. Danes poznamo pomen prepletanja vseh segmentov v naravi in vemo, da (razen človeka) škodljiva vrsta ne obstaja, saj ima vsaka svojo vlogo v ekosistemu. Vsekakor pa je ta način upravljanja z divjadjo dobro vplival na številčnost divjega petelina. Lovci so takrat kot škodljivo divjad pridno plenili lisice, kune, planinske orle itd. Poleg divjega prašiča so to najpogostejši plenilci divjega petelina. Kljub dobri reprodukciji je ta vrsta namreč v povečevanju številčnosti slabo uspešna, saj plenilci spretno plenijo tako gnezda (jajca) kot tudi mladiče in odrasle osebkke. Po drugi svetovni vojni, ko se je politika lova spremenila, so gostote plenilskih vrst postajale vse višje, kar se negativno odraža tudi na pokljuških populacijah divjega petelina. To pa ni edini dejavnik, ki vpliva na številčnost divjega petelina na Pokljuki. Preplet dejavnikov je zelo kompleksen in ga zato ni mogoče popolnoma kontrolirati. Eden od dejavnikov je tudi ustrezen habitat, zato ga skušamo ohranjati. Divjemu petelinu so vsi stari presvetljeni smrekovi sestoji, ki pa so, na večini Pokljuke, umetno osnovani, predvsem na jelovo-bukovih in predalpskih bukovih rastiščih. V preteklosti so namreč izkoriščali bukev in s tem pridobivali oglje za delovanje fužin, po vzoru nemške šole gozdarstva pa spodbujali smreko. S tem so ustvarili idealne pogoje za obravnavano vrsto. Gozdovi morajo biti presvetljeni zato, ker se divji petelin večinoma prehranjuje z zelišči, predvsem pa z borovnico. Gosta preproga borovničevja pod presvetljenim sestojem debelih smrek je zanj pravi raj. V njegovi prehrani so pomembni tudi popki bukve in macesna ter plodonosno drevje (jerebika, mokovec ...). Pri menjavi perja – golitvi in za rast mladičev – kebkov potrebuje še beljakovinsko hrano, ki jo v največji meri dobi z mravljami v mravljiščih, delno tudi drugimi žuželkami, ki se zadržujejo na borovničevju. Za prebavo balastne hrane, ki jo zaužije, v mlinčku (želodcu) potrebuje kamenčke – gastrolite, zato ga »pogosto« opazimo na gozdni cesti, ko jih nabira. Sama gozdna cesta kot element, umeščen v gozdni prostor, na div-

jega petelina vpliva pozitivno, saj se po njej lažje premika, pobira kamenčke za prebavo ter se prehranjuje z zelišči in grmovjem ob njej. Gozdna cesta je primarno namenjena gospodarjenju z gozdom, na žalost pa se z njo olajša tudi dostop v doslej odmaknjene koticke gozda, motoriziranemu prometu se omogoča enostavno gibanje, s tem pa se povzroča hrup, kar na petelina vpliva negativno. V zadnjih desetletjih, še posebej pa v zadnjih letih, turizem v neokrnjeno naravo, na samo, intenzivno narašča, kar je zagotovo eden od pomembnih dejavnikov, ki negativno vplivajo na populacije divjega petelina na Pokljuki.

Zakaj ga varujemo?

V začetku 60. let prejšnjega stoletja so na Pokljuki intenzivno gradili gozdne ceste, saj so začeli uvajati mehanizirano sečnjo, spravilo in odvoz sortimentov. Takrat je intenzivno potekala gozdna proizvodnja, z odprtostjo gozda in uvajanjem avtomobilov pa tudi turizem. V času intenzivnih sprememb na mnogih področjih po 2. svetovni vojni (način lova, gospodarjenja z gozdom, vrednote, turizem itd.) je tudi številčnost divjega petelina začela hitro upadati. Po teh podatkih vidimo, da ima človeški faktor – tako neposredni kot posredni – na to velik vpliv.

.....
Divji petelin na rastišču.

Pri gospodarjenju z gozdom že desetletja upoštevamo omejitve, ki so namenjene ohranjanju divjega petelina. Pravilnik o varstvu gozdov (2000, 2009) tako določa pogoje izvajanja gozdnih del za ohranitev rastišč divjega petelina. V trenutno veljavnem pravilniku je predpisano, da se dela v gozdu ne izvajajo tam, kjer so aktivna rastišča in zaščitne cone za divjega petelina v času od začetka marca do konca junija v razdalji 500 m od roba rastišča. Novih vlak se ne umešča 100 m od roba rastišča (Zakon o divjadi in lovstvu).

Divji petelin je borealna vrsta, ki se z globalnim segrevanjem, skupaj z borovnico in smreko, počasi umika iz naših gozdov. Z načrtnim ohranjanjem zanj primerne habitata in upoštevanjem dejavnikov, ki nanj vplivajo, izboljšujemo razmere za njegovo življenje in podaljšujemo obdobje, ko bomo še lahko občudovali to našo skrivnostno ptico.

Njegovo najobčutljivejše obdobje je, poleg zimskih razmer z veliko snega, ki otežuje gibanje in prekriva hrano, obdobje rastišča – razmnoževanja. Divji petelin poje svojo nežno pesem v zgodnjem spomladanskem jutru, preden se oglasijo druge ptice, saj ga preglasijo. Njegovo tiho oglašanje nam pove, da je to vrsta, prilagojena na mirna, odmaknjena območja in zato še posebej občutljiva na hrup, ki ga ljudje vse pogosteje povzročamo v pokljuških gozdovih; podnevi in ponoči, vse dni v letu ... S tem namenom so na Pokljuki definirana mirna območja za divjega petelina in na podlagi tega postavljene zapornice na gozdnih cestah. Še posebej moramo biti uvidevni od marca do konca junija, tj. v obdobju razmnoževanja in valjenja kebkov.

Tipični habitat divjega petelina na Pokljuki – stari smrekovi sestoji s presvetlitvami in borovnico.

.....

Iztrebek divjega petelina na Pokljuki avgusta 2020.

.....

V izoliranih populacijah, kot je slovenska, je na vsakih nekaj let zaznati pojav t. i. »norih petelinov«. To so osebkii moškega spola, ki se ne bojijo ljudi. V človeka, ki vstopi na njihov teritorij, se zaletavajo in so do njega agresivni. To je posledica povišane koncentracije testosterona v krvi. Ostali dejavniki za tako obnašanje so še vedno uganka, zato radovednost spodbuja k raziskovanju, da bi razrešili fenomen, zakaj se tako obnašajo ravno do človeka, ne pa tudi do plenilcev.

Zaključek

Pokljuka je eno od območij, na katerem je bilo v preteklosti in je še danes največ rastišč divjega petelina. Obenem je Pokljuka tudi eno najbolj obremenjenih območij v Triglavskem narodnem parku, saj tam poteka množica različnih človekovih celoletnih dejavnosti. Rekreativna, turizem, gozdna paša, ki je sicer prepovedana, in intenzivno gospodarjenje z gozdom, ki ga vedno bolj obvladujejo nenačrtovane sanitarne sečnje. Čeprav je tu še vedno največ rastišč divjega petelina – a občutno manj kot pred desetletji – se ne slepimo. Zdajšnje stanje je dokaz, da se na Pokljuki številne dejavnosti ne morejo izvajati brez škode za prostoživeče živali, zlasti manj prilagodljive, kakršen je divji petelin. Zavedati se moramo, da divji petelin zdrži v primernem prostoru le v zadostni številčnosti, ko pa se naravne bivalne razmere poslabšajo in presežejo prag primernosti, ta populacija razpade in počasi izgine.

Literatura

Pravilnik o varstvu gozdov, Zakon o divjadi in lovstvu, Zakon o TNP, Številčnost in odstrel velikega petelina v Sloveniji in na Gorenjskem. V: Galjot, B, Posvetovanje o velikem petelinu, Kranj: Zveza lovskih druženj Gorenjske, 1982, 28.

Rozman S., Krepfl D., Rogelj M., Vpliv prometa na divjega petelina (Tetrao urogallus) in gozdnega jereba (Bonasa bonasia) na Jelovici. Varstvo narave, 2014, 27, 27–49.

Segelbacher G., Wegge A., Sivkov V., Hoeglund J. Kin Groups in Closely Spaced Capercaillie leks. Dt. Ornithologen-Gesellschaft. 2006, 5, Selas, Vidar, 2001. Nordic Board for Wildlife Research, Šušteršič M. Lovce. 1947, 7, 303, ARSO, GGN Pokljuka 2016–2025.

FRANC POGAČNIK

Pogled lastnika na gozdno- gospodarsko enoto Pokljuka in na projekt VrH Julijcev

Pokljuka kot pretežno gozdno območje poleg gozdnogospodarske enote (GGE) Pokljuka obsega sicer precej večje območje, ki je gozdarsko zajeto tudi v druge ureditvene načrte (GGE Bled in GGE Bohinj). Ta dva načrta pa sta glede Pokljuke zelo »brezosebna« oziroma pokrivata tako raznoliko področje, da se značaj Pokljuke in njenega vplivnega območja v njiju povsem izgubi.

Poleg same Pokljuke, kot jo imamo vsi takoj v mislih in ki je geografsko ena velika skleda, so tu torej še področja Stare Pokljuke (med Krnico in Barjanco ter Lepimi kopišči), Zatrnika, Galetovca, Marošce, Za strano, poključskih vasi – Gorjuše, Koprivnik, Podjelje, Goreljek – ter Uskovnica s Konjščico.

Če se osredotočimo na ožje območje, torej le na območje, ki ga pokriva GGE Pokljuka v velikosti 4.674 ha (od tega je v lasti Nadškofije Ljubljana 4.453 ha), nam v oči takoj pade izredno obsežna gozdnatost področja (več kot 98 %) in zastopanost po drevesnih vrstah (kar 96 % smrekovih sestojev). Delno je to povezano s samo nadmorsko višino (plato Pokljuke je skoraj v celoti nad 1.000 m. n. m.), delno z delovanjem orografije v smislu mrazišča (že omejena poključka skleda, iz katere mrzel zrak težko uhaja), predvsem pa z načinom gospodarjenja z gozdovi v preteklem obdobju. Tu je izrazito vlogo odigralo predvsem okoliško fužinarstvo (Bohinjska Bistrica, Jesenice...), ki je rabilo ogromno količino energije za kovaštvo in železarstvo, pri čemer so bili glavna surovina za oglje listavci. Drugo, še bolj izrazito vlogo za nastanek današnjih enodobnih in enovrstnih drevesnih sestojev, pa je predstavljala t. i. »nemška gozdarska šola« s povečevanjem smreke kot edine primerne vrste za gospodarjenje po 2. svetovni vojni. S tem so povezane prednosti, predvsem pa slabosti pri gospodarjenju s tako spremenjeno posestjo.

Prednosti so vsekakor tržna enostavnost pri prodaji gozdno lesnih sortimentov. Smreka je bila in najbrž nekaj časa še bo tržno najbolj iskana vrsta.

Slabosti je kar nekaj in se v zadnjem času zaradi spremembe klime drastično potencirajo. Smreka je namreč na sušo, veter in težke južne snegove ena najmanj odpornih drevesnih vrst. V drugi fazi po ujmah nastopijo še podlubniki

Gospodarjenje z gozdom

(lubadarji ipd.), ki imajo zaradi (pre)velike enovrstnosti izredno veliko razmnoževalno zmožnost. Človeški (gozdarski, lastnikovi ...) roki gospodarjenja torej v zadnjih desetletjih uhaja iz rok in prehaja v roke naravnim silam in dejavnikom.

S preveliko zasmrečenostjo prihaja tudi do težav pri pomlajevanju ter pestrosti drevesnih in vseh ostalih biotskih vrst. Poleg navedenega k uravnoveženju stanja ne pripomorejo niti gozdnogospodarski načrti, ki bi morali upoštevati kompleksen preplet vseh treh skupin funkcij gozda, ki se na Pokljuki še posebej izražajo. Zaradi eksponentno naraščajoče socialne funkcije, v zadnjih letih se ta namreč močno izpostavlja, se še večji poudarek daje na ekološke funkcije; dolga leta na Pokljuki najpomembnejšo proizvodno funkcijo pa stiskajo v kot s povečevanjem končnega povprečnega premera pri zrelosti sestoja, z zniževanjem deleža poseka v primerjavi s prirastkom in končno lesno zalogo ter z intenzivnostjo posegov.

Dejstvo je, da ekološko-socialnih funkcij (klima, habitati, čiščenje zraka, sprostitutveno-sprehajalne poti ...), ki so na Pokljuki tako opevane in iskane, brez dobro delujoče proizvodne funkcije ne bi bilo – vsaj ne v taki meri. Tudi v prihodnosti jih ne bo, če bomo ukrepali enostransko. Brez gozda, brez grmovno-drevesnega sloja niti ne bo zavarovanih živalskih in rastlinskih vrst, ne bo prijetnih sprehodov in ne nabiranja plodov ... Tudi te znamenite poključke smrekove sestoje je v večini umetno zasnoval človek. Z gospodarjenjem povečujemo vertikalno pestrost gozdov, uravnavamo mešanost drevesnih vrst ter priskrbimo površine z zeliščno in grmovno plastjo, ki so še kako pomembne za prehrano, gnezdenje in skrivališče prostoživečih živalskih vrst, tudi divjega petelina, ki ga s projektom varujemo.

Zaščita sadik macesna pred objedanjem

Lastnikov pogled na Pokljuko

- Lepa, zaokrožena in celovita gospodarska enota s številnimi priložnostmi, a tudi težkimi izzivi za lastnika.
- Gospodarska enota, v okviru katere ima lastnik, delno pa tudi gozdarji, najmanj besede pri odločanju o njeni prihodnosti, o načinu gospodarjenja z gozdovi. Ne samo zaradi tega, ker je v celoti v TNP in zapada pod različne stopnje zavarovanosti, pač pa predvsem zaradi slovenske permisivne gozdarske zakonodaje, ki vsakemu obiskovalcu praktično omogoča na zasebni posesti početi, kar se je namenil. Lastnik se ob svojem gospodarjenju celo mora ne samo ozirati nanje, pač pa tudi paziti, da jih ne poškoduje, se jim umikati pri proizvodnem delu ... Upošteujemo slovensko ustavno pravico prostega dostopa v gozd, a si ob navalu obiskovalcev v zadnjih letih želimo in zahtevamo več posluha in pravic za lastnike.

Kot lastnik strogo spoštujemo zaščitena območja zavarovanih živalskih vrst v obliki časovnih zapor dela ali dražjih načinov spravila lesa, obenem pa vsak naključni sprehajalec, pohodnik, turni smučar ali kolesar, krpljar, tekač izvaja svoje prostočasne dejavnosti vsepovprek, ne meneč se za omejitve. Posebno obremenitev doživi Pokljuka v času gobarske sezone, ko se izvaja dobesedno plenjenje ali »samo« poškodovanje teh izredno občutljivih organizmov, ki so tudi pokazatelji slabih dejavnikov v ozračju in tleh.

In še lastnikov pogled na projekt VrH Julijcev:

- Kot gozdarji in lastniki velikega dela gozdov pokljuške planote že vrsto desetletij z njimi gospodarimo trajnostno in prijazno do celotne biosfere. V naš način dela smo vpeljali zavarovana območja in tako že dolga desetletja v času od 1. marca pa tja do konca junija na rastiščih divjega petelina ne gospodarimo. V gozdu puščamo višji delež odmrle lesne mase, kot je predpisan po zakonodaji. Ob svojem delu, ki je zaradi omejitev in predpisov sicer časovno zelo omejeno, upošteujemo tudi habitate dvoživk ter posameznih zavarovanih rastlinskih vrst. S svojim delovanjem smo že dolga desetletja nekaj korakov pred vsemi naravovarstvenimi idejami in novodobnimi izumi bolj kot ne le papirnega in ne dejanskega ohranjanja narave! Tako smo bili že davno pred pričetkom tega projekta promotorji in ne zaviralci ohranitve narave na Pokljuki.
- Veliko podprtih načrtov se je »sfižilo« zaradi človeškega dejavnika: sadnja prenizko zastopanih ali sploh manjkajočih drevesnih vrst ni bilo možno v celoti izvesti, ker drevesnice nimajo teh vrst ali provenienc; ureditev kaotičnega parkiranja v konicah se prestavlja v naslednja desetletja s »shuttle« prevozi iz doline namesto takojšnje ureditve obstoječih parkirišč na Mrzlem studencu, Rudnem polju in Goreljku; ureditev poslabšanja stanja na barjih zaradi prometa: v zimskem času se na območju platoja po

Neuklonljiva

ravninah ne bo nehalo soliti, pač pa bodo morda nekoč vzpostavili drag projekt odvajanja komunalnih voda proč od barij -- kam?; izboljšava stanja za divjega petelina in gozdnega jereba: poleg naših gozdarskih, že davno uvedenih strogih omejitev pri časovnem in prostorskem gospodarjenju pričakovane omejitve tudi za ostale, naključne obiskovalce Pokljuke, a dalj od ideje prostovoljnega nadzorstva in nekaj dodatnih zapornic nismo prišli; izboljšava stanja za divjega petelina in gozdnega jereba: pričakovana povečana prehranska pestrost, presvetlitev več gozdov, kjer se vrste zadržujejo, je pa novi GGN predvidel enako ali povečano zadrževanje obnov zrelih sestojev, tudi na območju rastišč.

- Glavnina človeškega pritiska na Pokljuki prihaja od dnevnih gostov – tu bi izvedba začasnega obveznega parkiranja na določenih mestih s plačilom prinesla takojšnje zmanjšanje obiska in bi bil to eden večjih dosežkov tega projekta, del zbranih sredstev pa bi namenili nadzoru parkiranja. Ideja uvedbe popolne zapore Pokljuke z najmanj treh dostopnih poti in prevoz samo z busi še dolgo ne bo zaživela v praksi. Drugi največji pritisk prihaja z območja Goreljka, ki ga je projekt zaobšel oz. vanj ne upa posegati, je pa velik povzročitelj negativnih razmer na Pokljuki. Tretji pritisk prihaja z območja Športnega centra Rudno polje, je pa še najbolj nadzorovan in usmerjen – nekateri uporabniki se gibljejo le v območju Biatlonskega centra, pohodniki v smeri Uskovnice, Konjščice, Viševnika, Lipance; turni smučarji na območju Viševnika in hribov za Konjščico; smučarski tekači na območju Biatlonskega centra in planine Zajavornik...
- Kot lastnik imamo letno iz sicer velike gozdnate površine zaradi nizke dodane vrednosti v gozdovih ter zaradi vlagan v nego in varstvo gozdov pa tudi v gozdne prometnice nekajkrat nižji dohodek kot posamezni turistični objekti na Pokljuki. Prav bi bilo, da bi k infrastrukturi, predvsem pa k usmerjevalno-omejitvenim ukrepom na tem območju prispevali tudi oni. Projekt VrH Julijcev žal te možnosti ni upošteval.
- Kljub temu kot lastnik pretežnega dela zemljišč na Pokljuki kot glavnem območju projekta VrH Julijcev menimo, da je treba ob zaključku narediti dobro samoocenitev projekta in iz teh izkušenj potegniti pozitivne za načrtovanje ukrepov v bodoče. Ob tem se lahko naučimo tudi, kako zmanjšati preobsežno birokracijo, ponavljanje razpisov, omejevanje nepotrebne zaradi nesposobnosti prevzemanja odgovornosti in podobno.

Projekt nam lahko tako še v nadaljevanju prinese veliko pozitivnega – v obliki spoznanj ter v obliki samousmerjanja oz. samoocenjevanja.

Avtorji

Arih Andrej

Javni zavod Triglavski narodni park, e-pošta: andrej.arih@tnp.gov.si

Černe Blaž

Zavod za gozdove Slovenije, e-pošta: blaz.cerne@zgs.si

Gartner Andrej

Zavod za gozdove Slovenije, e-pošta: andrej.gartner@zgs.si

Komac Tina

Javni zavod Triglavski narodni park, e-pošta: tina.komac@tnp.gov.si

Oblak Brigita

Zavod za gozdove Slovenije, e-pošta: brigita.oblak@zgs.si

Pogačnik Franc

Nadškofija Ljubljana, e-pošta: franc.pogacnik@metropolitana.si.

Projekt VrH Julijcev - Izboljšanje stanja vrst in habitatnih tipov v Triglavskem narodnem parku sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija.

